

ΙΔΡΥΜΑ ΡΟΖΑ ΛΟΥΞΕΜΠΟΥΡΓΚ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΒΑΣΙΛΗΣ ΠΑΠΑΣΤΕΡΓΙΟΥ
ΕΛΕΝΗ ΤΑΚΟΥ

Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ **ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ**

ΕΝΤΕΚΑ ΜΥΘΟΙ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΕΣ
ΑΛΗΘΕΙΕΣ

ΑΝΑΝΕΩΜΕΝΗ ΕΚΔΟΣΗ 2015

Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΕΝΤΕΚΑ ΜΥΘΟΙ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΕΣ
ΑΛΗΘΕΙΕΣ

ΑΝΑΝΕΩΜΕΝΗ ΕΚΔΟΣΗ 2015

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Για την έκδοση αυτή	5
1. «Δεν χωράνε άλλοι»	7
2. «Είναι όλοι λαθρομετανάστες»	12
3. «Το καινούργιο μειονοτικό ζήτημα»	19
4. «Ο νόμος για την ιθαγένεια είναι μαγνήτης για τους λαθρομετανάστες»	22
5. «Οι μετανάστες καλοπερνάνε στην Ελλάδα – Πρέπει να τους κάνουμε τη ζωή δύσκολη για να φύγουν»	28
6. «Οι μετανάστες αποτελούν υγειονομική βόμβα»	35
7. «Έχουν έρθει εδώ και μας παίρνουν τις δουλειές»	43
8. «Απειλείται η ζωή και η περιουσία μας»	46
9. «Οι Αλβανοί έχουν ενσωματωθεί στην κοινωνία, αλλά οι Ασιάτες και οι Αφρικανοί είναι άλλο πράγμα»	50
10. «Μεμονωμένα περιστατικά και αγανακτισμένοι πολίτες»	53
11. «Οι δικοί μας πατεράδες μετανάστευαν νόμιμα»	57
Δύο αντιθετικές στρατηγικές για τη μετανάστευση	59
Επίμετρο	66

Ο Βασίλης Παπαστεργίου είναι δικηγόρος Αθηνών. Σπούδασε στη Νομική Αθηνών. Έκανε μεταπτυχιακές σπουδές στο ευρωπαϊκό κοινοτικό δίκαιο και την εγκληματολογία (Πανεπιστήμιο του Leicester και Πάντειο Πανεπιστήμιο). Συμμετέχει στην Ομάδα Δικηγόρων για τα Δικαιώματα Προσφύγων και Μεταναστών και είναι μέλος του ΔΣ του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών.

Η Ελένη Τάκου σπούδασε επικοινωνία και πολιτικές επιστήμες (Πανεπιστήμιο Αθηνών και Πάντειο Πανεπιστήμιο) και φιλοσοφία (Πανεπιστήμιο Paris X-Nanterre). Είναι μέλος της Ελληνικής Ένωσης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ). Από το 2013 έως το 2015 ήταν βοηθός συντονίστρια του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας και σήμερα είναι διευθύντρια του γραφείου της αναπληρώτριας υπουργού Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, αρμόδιας για ζητήματα μεταναστευτικής πολιτικής.

Για την έκδοση αυτή

Εδώ και είκοσι τουλάχιστον χρόνια, το μεταναστευτικό αποτελεί ζήτημα το οποίο με διαφορετικές μορφές επανέρχεται μονίμως, καταλαμβάνοντας κεντρική θέση στη δημόσια συζήτηση. Στη συζήτηση αυτή επικρατούν συνήθως στρεβλές αντιλήψεις και συσκοτίζονται τα πραγματικά δεδομένα, καθώς η μετανάστευση συνιστά αντικείμενο πολιτικής χρήσης και μιντιακής εκμετάλλευσης. Με ευθύνη των κυρίαρχων μέσων μαζικής ενημέρωσης και χάρη στη συστηματική παρέμβαση της Ακροδεξιάς, δημιουργούνται κοινωνικοί μύθοι, ενίοτε και καταστάσεις «ηθικού πανικού», πράγμα που καθιστά ολοένα και πιο δύσκολη την κατανόηση της πολυπλοκότητας του φαινομένου και, φυσικά, τη νηφάλια αντιμετώπισή του.

Το βιβλιαράκι αυτό έχει διπλό στόχο. Πρώτον, να αποδομήσει με τεκμηριωμένα στοιχεία τους ποικίλους κοινωνικούς μύθους που αφορούν τη μετανάστευση, συμβάλλοντας σε μια ολοκληρωμένη και πολύπλευρη αντίληψη του μεταναστευτικού. Δεύτερον, μέσω της αποδόμησης αυτής, να προτείνει μια ρεαλιστική αλλά και δίκαιη μεταναστευτική πολιτική, δηλαδή μια πραγματικά αριστερή πολιτική. Μια πολιτική που, εκκινώντας από τα δεδομένα τα οποία αντιμετωπίζει σήμερα η ελληνική κοινωνία, συνδυάζει τον καλώς νοούμενο ρεαλισμό με τον σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Διαλέξαμε, λοιπόν, έντεκα από τους πιο διαδεδομένους μύθους σχετικά με τη μετανάστευση στην Ελλάδα. Αξιοποιώντας στοιχεία και μελέτες, δείχνουμε ποια είναι η πραγματικότητα σε κάθε θέμα, ενώ στο τέλος περιγράφουμε, σε αδρές γραμμές, βασικά σημεία μιας δίκαιης και ρεαλιστικής πολιτικής για τη μετανάστευση. Στην ιστορική συγκυρία μιας αριστερής διακυβέρνησης, για πρώτη φορά στη χώρα, φιλοδοξούμε αυτό το βιβλιαράκι να συμβάλει στη χάραξη μιας πολιτικής με πρόσημο την ένταξη, την προστασία, τον σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου και την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής.

Μιλώντας σε εκδήλωση του Centre for European Studies, στις 7 Ιουνίου 2013, ο τότε πρωθυπουργός, Αντώνης Σαμαράς, δήλωνε: «Και ενώ έχουμε πάνω από 1,5 εκατομμύριο άνεργους, έχουμε και ένα ποτάμι παράνομων μεταναστών –περίπου 2 εκατομμύρια– που εισρέουν μέσω των συνόρων μας».¹

Στην πολιτική διαμάχη για το μεταναστευτικό, οι αριθμοί παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο. Η δημόσια συζήτηση για το ζήτημα κυριαρχείται από την τρομοκρατία των αριθμών, με την Ακροδεξιά να ρίχνει στο τραπέζι εξωφρενικά νούμερα. Η Χρυσή Αυγή μιλά για 3.000.000 αλλοδαπούς, ενώ ανάλογοι ήταν και οι «υπολογισμοί» του ΛΑΟΣ.

Ποια είναι η αλήθεια;

Σύμφωνα με την απογραφή της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδος (ΕΣΥΕ), το 1981 στην επικράτεια ζούσαν 177.000 αλλοδαποί, σε μεγάλο βαθμό Δυτικοευρωπαίοι.² Το 2001, μετά το πρώτο κύμα μετανάστευσης από την Ανατολική Ευρώπη, η τότε απογραφή έδειξε ότι στην Ελλάδα ζούσαν πλέον 762.191 αλλοδαποί,³ προερχόμενοι κυρίως από την Αλβανία, οι οποίοι είχαν σπεύσει να απογραφούν, θεωρώντας ότι η απογραφή θα τους εξασφάλιζε ίσως έναν τίτλο παραμονής στη χώρα. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Υπουργείου Εσωτερικών⁴ και της Ελληνικής Αστυνομίας,⁵ το 2009, δηλαδή στο ξεκίνημα της κρίσης, ζούσαν στην Ελλάδα 620.000 μετανάστες

1 Βλ. στην ιστοσελίδα του Πρωθυπουργού της Ελλάδας, goo.gl/HLP17Z.

2 Εφ. *Η Καθημερινή*, 30.1.2011.

3 Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, *Απογραφή πληθυσμού 2001*.

4 Υπουργείο Εσωτερικών, σε απάντηση του αρ. πρωτ. 2816/2009 εγγράφου του Συνηγόρου του Πολίτη· παρατίθεται στο Γρηγόρης Τσιούκας, «Αλλοδαποί πληθυσμοί στην Ελλάδα: κατηγορίες και αριθμητικά δεδομένα», περ. *Σύγχρονα Θέματα*, τχ. 107 (Οκτ.-Δεκ. 2009), σ. 51.

5 Ελληνική Αστυνομία σε απάντηση του αρ. πρωτ. 2780/2009 εγγράφου του Συνηγόρου του Πολίτη· παρατίθεται στο Γρηγόρης Τσιούκας, *ό.π.*

με νόμιμη άδεια διαμονής, 217.000 ομογενείς, 126.000 κοινοτικοί πολίτες και 48.000 αιτούντες άσυλο.

Το 2013, στο πλαίσιο του κοινοβουλευτικού ελέγχου, ο αριθμός των μεταναστών που κατείχαν νόμιμη άδεια διαμονής προσδιορίστηκε σε 537.237.⁶ Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι στα τέσσερα πρώτα χρόνια της κρίσης ο αριθμός των νόμιμων μεταναστών μειώθηκε κατά 80.000-100.000. Το 2014 ο αριθμός των νόμιμων ή σε διαδικασία νομιμοποίησης αλλοδαπών ανερχόταν σε 593.641,⁷ από τους οποίους είχαν άδεια διαμονής οι 485.534, ενώ εκκρεμούσαν 108.017 αιτήσεις. Τέλος, στις 23 Ιανουαρίου 2015, σύμφωνα με τα στοιχεία του Υπουργείου Εσωτερικών,⁸ ο συνολικός αριθμός όσων κατείχαν άδειες διαμονής ανερχόταν σε 487.298.

Ο μεγάλος αριθμός αδειών διαμονής που βρίσκονται σε εκκρεμότητα (γύρω στις 100.000) οφείλεται στο γεγονός ότι, εξαιτίας της οικονομικής κρίσης, πολλές άδειες δεν ανανεώθηκαν, λόγω έλλειψης του απαραίτητου αριθμού ενσήμων ή επαρκούς οικογενειακού εισοδήματος. Γενικότερα, στα χρόνια της κρίσης, παρατηρούμε τάση μείωσης, και όχι αύξησης, των νόμιμων μεταναστών, καθώς σημαντικός αριθμός Αλβανών έχει επαναπατριστεί.

Δεκάδες χιλιάδες μακροχρόνια και νόμιμα διαμένοντες μετανάστες, κάτω από την ασφυκτική πίεση της οικονομικής κρίσης που τους οδήγησε στην ανεργία ή την άτυπη απασχόληση, κατέληξαν να χάσουν τη νομιμότητα της παραμονής τους στη χώρα μας. Πρέπει επειγόντως να ανακοπεί αυτή η διαδικασία κοινωνικής περιθωριοποίησης, στην οποία εκθέτει η κρίση και η παράνομη παραμονή στη χώρα εκατοντάδες χιλιάδες ανθρώπους: ανθρώπους, μάλιστα, που είχαν για τα καλά μπει σε μια διαδικασία κοινωνικής ενσωμάτωσης, η οποία και διακόπηκε.

Σε αυτό τον αριθμό των νόμιμων μεταναστών πρέπει βέβαια να προστεθούν και οι ομογενείς, οι κοινοτικοί, οι ανιθαγενείς, οι αναγνωρισμένοι πρόσφυγες, οι αιτούντες άσυλο, καθώς και οι αλλοδαποί που

6 Απάντηση του υφυπουργού Εσωτερικών Χ. Αθανασίου σε ερώτηση της βουλευτή Ε. Κουντουρά, 26.2.2013.

7 Απάντηση του αναπληρωτή Υπουργού Εσωτερικών Λ. Γρηγοράκου, σε ερώτηση της βουλευτή Ε. Κουντουρά, 12.2.2014.

8 «Στατιστικά στοιχεία για τη νόμιμη μετανάστευση», στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, goo.gl/LGMvWP.

διαμένουν παράνομα. Για τον αριθμό των μεταναστών χωρίς χαρτιά, όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό, δεν υπάρχει η ίδια δυνατότητα προσδιορισμού του ακριβούς αριθμού τους. Το Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής, λαμβάνοντας υπόψη του στοιχεία και εκτιμήσεις σειράς υπηρεσιών, υπολόγισε τον αριθμό των αλλοδαπών που διέμεναν παράνομα στην Ελλάδα στις αρχές του 2008 μεταξύ 172.250 και 209.402 ατόμων.⁹ Άλλες, μεταγενέστερες εκτιμήσεις ανεβάζουν τον αριθμό αυτό μέχρι και στις 350.000¹⁰ – από τους οποίους όμως σήμερα πολλοί έχουν ήδη φύγει, μέσω παράνομων οδών, σε χώρες της Ευρώπης.

Το γεγονός ότι ο αριθμός των μεταναστών χωρίς χαρτιά, για επικοινωνιακούς λόγους, υπερδιογκώνεται στον δημόσιο λόγο αποδεικνύεται περίτρανα και από τα αποτελέσματα της μεγάλης ξενοφοβικής επιχείρησης της ΕΛΑΣ με την –ιερωνική, για να μην πούμε οργουελιανή– ονομασία «Ξένιος Δίας». Με τη συμπλήρωση του πρώτου εξαμήνου της επιχείρησης, η ΕΛΑΣ ανακοίνωσε ότι, από τους 77.526 αλλοδαπούς που προσήχθησαν, μόνο οι 4.435 συνελήφθησαν γιατί δεν είχαν άδεια νόμιμης διανομής. Από τις δεκάδες χιλιάδες ανθρώπους, δηλαδή, που υπέστησαν την εξευτελιστική και παράνομη διαδικασία της προσαγωγής λόγω εθνοτικής διάκρισης, λιγότεροι από το 6%, τελικά, δεν έφεραν νομιμοποιητικά έγγραφα.¹¹

Για να έχουμε μια συνολικότερη εικόνα, η απογραφή του 2011 έδειξε σοβαρή τάση μείωσης του μεταναστευτικού πληθυσμού. Σε συνολικό πληθυσμό 10.815.197, οι 199.101 ήταν πολίτες χωρών της ΕΕ (στην οποία ανήκουν πλέον η Βουλγαρία και η Ρουμανία), 708.003 υπήκοοι τρίτων χωρών και 4.825 χωρίς υπηκοότητα ή με αδιευκρίνιστη υπηκοότητα.¹² Σύμφωνα με την απογραφή, το μεγαλύτερο ποσοστό (52,7%) των αλλοδαπών που διαμένουν στην Ελλάδα έχουν αλβανική υπηκοότητα, το 8,3% βουλγαρική, το 5,1% ρουμανική, το 3,7% πακιστανική και το 3% γεωργιανή.¹³

9 Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής, *Εκτίμηση του όγκου των αλλοδαπών που διαμένουν παράνομα στην Ελλάδα*, Αθήνα 2008.

10 Thanos Maroukis, «Update report Greece: The number of irregular migrants in Greece at the end of 2010 and 2011», Database on Irregular Migration, Update report, διαθέσιμο στο goo.gl/vuJp5j.

11 Βλ. το σχετικό ρεπορτάζ της εφ. *Η Καθημερινή*, 6.2.2013 9 (goo.gl/XAag04).

12 Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ), *Απογραφή πληθυσμού 2011*.

13 Στο ίδιο.

Αντίστοιχα είναι και τα στοιχεία της Eurostat.¹⁴ Σύμφωνα με αυτά, στην Ελλάδα την 1.1.2013 ζούσαν 862.400 αλλοδαποί. Από αυτούς, οι 659.300 ήταν πολίτες χωρών εκτός ΕΕ και οι 203.100 πολίτες χωρών-μελών της ΕΕ. Παρατηρούμε λοιπόν ότι η απογραφή του 2011, αλλά και τα στοιχεία της Eurostat καταγράφουν έναν μεταναστευτικό πληθυσμό περί τις 900.000. Ακόμα κι αν δεχθούμε ότι ο αριθμός αυτός δεν είναι ακριβής και ότι πολλοί αλλοδαποί «χωρίς χαρτιά» δεν έχουν απογραφεί, ωστόσο είναι σαφές ότι η οικονομική κρίση συμπιέζει τον μεταναστευτικό πληθυσμό. Η τάση αυτή είναι βέβαιο ότι συνεχίστηκε στα χρόνια όξυνσης της κρίσης που ακολούθησαν.

Δεκάδες χιλιάδες μακροχρόνια και νόμιμα διαμένοντες μετανάστες, κάτω από την ασφυκτική πίεση της οικονομικής κρίσης που τους έριξε στην ανεργία ή την άτυπη απασχόληση, κατέληξαν να χάσουν τη νομιμότητα της παραμονής τους στη χώρα μας. Πρέπει επειγόντως να ανακοπεί αυτή η διαδικασία κοινωνικής περιθωριοποίησης, στην οποία εκθέτει η κρίση και η παράνομη παραμονή στη χώρα εκατοντάδες χιλιάδες ανθρώπους- ανθρώπους, μάλιστα, που είχαν για τα καλά μπει σε μια διαδικασία κοινωνικής ενσωμάτωσης, η οποία και διακόπηκε.

Επίσης, σύμφωνα πάντα με την Eurostat,¹⁵ την 1.1.2013 ζούσαν στην Ελλάδα 1.235.000 άνθρωποι που δεν είχαν γεννηθεί στη χώρα. Από αυτούς, οι 921.000 είχαν γεννηθεί σε χώρα που δεν είναι μέλος της ΕΕ, ενώ οι 314.000 σε άλλη χώρα της ΕΕ.

Τα ποσοστά των αλλοδαπών και των γεννημένων σε τρίτη χώρα, ως προς τον γενικό πληθυσμό (7,8% και 11,2% αντίστοιχα), υπερβαίνουν, πράγματι, τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, που είναι 4,1% και 6,7% αντίστοιχα. Τα ποσοστά αυτά, ωστόσο, είναι μικρότερα σε σχέση με άλλες χώρες, όπως η Γερμανία, το Βέλγιο, η Αυστρία, η Ισπανία, η Νορβηγία, η Ελβετία και η Ιρλανδία.

Τέλος, πρέπει να σημειωθεί εμφατικά ότι ο αριθμός των αλλοδαπών στην Ελλάδα αυξάνεται –και μάλιστα σημαντικά– εξαιτίας του ότι η πολιτεία δεν προχωρά σε πολιτογραφήσεις ακόμα και αλλοδα-

14 Στοιχεία από την ιστοσελίδα της Eurostat (goo.gl/XpdZlv).

15 Στο ίδιο.

πών που ζουν και εργάζονται στη χώρα για πολλά χρόνια. Ενδεικτικά: κατά την περίοδο 2003-2010 πολιτογραφήθηκαν στη χώρα μας 54.500 άτομα (σχεδόν αποκλειστικά ομογενείς), όταν, το ίδιο χρονικό διάστημα, η Αυστρία απένειμε την ιθαγένεια σε 184.000 άτομα, η Ολλανδία σε 226.000, το Βέλγιο σε 272.000 και η Γερμανία σε 916.000,¹⁶ μειώνοντας αισθητά τον αριθμό των αλλοδαπών στις χώρες αυτές. Αν η Ελλάδα ακολουθούσε μια πολιτική ιθαγένειας πιο κοντινή στα ευρωπαϊκά δεδομένα, ο αριθμός των αλλοδαπών θα ήταν μικρότερος, ενώ θα προέκυπταν και πολλαπλά οφέλη από την καλύτερη ενσωμάτωση μεταναστών και μεταναστριών που ζουν χρόνια στην Ελλάδα, ιδίως των παιδιών που ανήκουν στη δεύτερη γενιά μεταναστών.

16 Με βάση στοιχεία της Eurostat. Τα στοιχεία και το επιχειρήμα έχουν αντληθεί από αδημοσίευτο κείμενο του Λάμπρου Μπαλτσιώτη.

2

«Είναι όλοι λαθρομετανάστες»

Στις 8.2.2010, ο Γιώργος Καρατζαφέρης, μιλώντας στη Βουλή, στη συζήτηση σε επίπεδο αρχηγών κομμάτων, με θέμα «την παραχώρηση δυνατότητας απόκτησης ελληνικής ιθαγένειας καθώς και δικαιώματος εκλέγειν και εκλέγεσθαι σε αλλοδαπούς», συζήτηση η οποία έγινε με πρωτοβουλία του ΛΑΟΣ, έλεγε: «Μιλάτε για 534.000 νόμιμους [μετανάστες]. Νόμιμοι δεν είναι, νομιμοποιημένοι είναι. Νόμιμος είναι αυτός που μπαίνει με τους κανόνες, σεβόμενος τους νόμους του κράτους. Πόσοι από αυτούς σεβάστηκαν το κράτος με την πρώτη τους επαφή με το κράτος;».¹⁷

Η Ακροδεξιά αποκαλεί συλλήβδην «λαθρομετανάστες» όλους τους αλλοδαπούς που ζουν σήμερα στην Ελλάδα. Ισχυρίζεται ότι κανένας δεν μπορεί να θεωρηθεί νόμιμος, καθώς δήθεν όλοι αρχικά εισήλθαν παράνομα στη χώρα. Δυστυχώς, αυτό το (παντελώς εσφαλμένο, όπως θα δούμε αμέσως παρακάτω) επιχείρημα αναπαρήχθη και στην απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας σχετικά με τον Ν. 3838/2012.

Ποια είναι η αλήθεια;

Η μεγάλη πλειοψηφία των αλλοδαπών που ζουν σήμερα στη χώρα είναι νόμιμοι. Έχουν νομιμοποιηθεί με διαδοχικούς νόμους του ελληνικού κράτους (Ν. 2910/2001, Ν. 3386/2005, Ν. 3536/2007), για τους οποίους ποτέ δεν τέθηκε ζήτημα συνταγματικότητας. Εξάλλου, πέρα από όσους νομιμοποιήθηκαν με τις μεταβατικές διατάξεις των παραπάνω νόμων, είναι πολλοί αυτοί που ήρθαν νόμιμα στη χώρα με βίζα και εγκαταστάθηκαν, είτε ως σύζυγοι ή τέκνα νόμιμων αλλοδαπών είτε ως επαγγελματίες ή φοιτητές.

17 Πρακτικά της Βουλής, 8.2.2010 (goo.gl/BccVvd).

Ο όρος «λαθρομετανάστες» είναι αδόκιμος και προσβλητικός, καθώς κανένας άνθρωπος δεν (μπορεί να) είναι «λαθραίος». Πέραν αυτής της –ορθής, ασφαλώς– αξιακής ένστασης, χρειάζεται να τονίσουμε ένα ακόμα σημείο: η χρήση του όρου προδίδει, σε πραγματολογικό επίπεδο, σοβαρή άγνοια των δεδομένων σχετικά με τη μετανάστευση και τον μεταναστευτικό πληθυσμό. Πρέπει λοιπόν να είναι σαφές ότι ο μεταναστευτικός πληθυσμός χωρίζεται –από τη σκοπιά του καθεστώτος παραμονής– σε πέντε μεγάλες κατηγορίες.

ΟΙ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΠΟΥ ΖΟΥΝ ΣΗΜΕΡΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Υπήκοοι τρίτων χωρών	Πολίτες κράτους το οποίο δεν είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πρόκειται κυρίως για άτομα που εγκαταλείπουν τη χώρα καταγωγής τους προσβλέποντας σε καλύτερες συνθήκες εργασίας, και γενικά διαβίωσης, στις χώρες τελικού προορισμού τους.
Πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο	Υπήκοοι τρίτων χωρών που έχουν βάσιμο φόβο δίωξης στη χώρα καταγωγής τους (λόγω φυλής, θρησκείας, ιθαγένειας, πολιτικών πεποιθήσεων ή συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα) ή κινδυνεύουν να υποστούν σοβαρή βλάβη (θανατική ποινή, εκτέλεση, βασανιστήρια ή απάνθρωπη μεταχείριση), εφόσον αναγκαστούν να επιστρέψουν.
Κοινοτικοί	Εγκατάσταση που απορρέει από την κατοχή ιθαγένειας χώρας-μέλους της ΕΕ («ευρωπαϊκή ιθαγένεια»), βάσει του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων στο έδαφος της ΕΕ.
Ομογενείς	Πρόσωπα που δεν έχουν την ελληνική ιθαγένεια, δεν είναι δηλαδή έλληνες πολίτες, αλλά έχει κριθεί ότι διαθέτουν ελληνική «εθνική καταγωγή» (χώρες της πρώην ΕΣΣΔ, Αλβανία).

**Μετανάστες
«χωρίς χαρτιά»**

Με τον όρο «παράνομα διαμένοντες αλλοδαποί» εννοούνται τόσοι οι αλλοδαποί που εισήλθαν και διαμένουν παράνομα στην Ελλάδα χωρίς να τους έχει αναγνωριστεί καθεστώς νόμιμης διαμονής, όσο και εκείνοι που «εξέπεσαν της νομιμότητας», επειδή σε κάποια χρονική στιγμή σταμάτησαν να πληρούν τους όρους του καθεστώτος νόμιμης διαμονής που τους είχε αναγνωριστεί στο παρελθόν.

● **Υπήκοοι τρίτων χωρών.** Πρόκειται για εκείνους που η μετακίνησή τους έχει κατά βάση οικονομικά κίνητρα. Συχνά όμως ο λόγος της μετακίνησης είναι οι σπουδές. Στη χώρα μας, το 2009, ζούσαν 290.000 μετανάστες που διέθεταν άδεια διαμονής για εξαρτημένη εργασία. Υπήρχαν, επίσης, 260.000 μετανάστες και μετανάστριες που ήταν μέλη οικογενειών μεταναστών με άδεια εξαρτημένης εργασίας. Τέλος, υπήρχαν 70.000 μετανάστες με άλλου τύπου άδειες (φοιτητές σε ελληνικά πανεπιστήμια, αλλοδαποί που ασκούν ανεξάρτητη οικονομική δραστηριότητα, αθλητές, καλλιτέχνες).¹⁸ Στις 23.1.2015, σύμφωνα με τα στοιχεία του Υπουργείου Εσωτερικών, οι σχετικοί αριθμοί ήταν 204.000, 217.000 και 65.000, αντίστοιχα.¹⁹

**Βασικές χώρες
προέλευσης
υπηκόων τρίτων
χωρών**

Αλβανία, Ουκρανία, Πακιστάν, Γεωργία, Αίγυπτος, Ρωσία, Ινδία, Μολδαβία, Φιλιππίνες, λοιπές χώρες (Συρία, πρώην Γιουγκοσλαβία, Μπανγκλαντές, Αρμενία, Κίνα, ΗΠΑ, Νιγηρία κ.ά.)

**Σύνολο: 487.298 + περίπου 100.000
εκκρεμούσες αιτήσεις**

18 Υπουργείο Εσωτερικών, σε απάντηση του αρ. πρωτ. 2816/2009 εγγράφου του Συνηγόρου του Πολίτη.

19 «Στατιστικά στοιχεία για τη νόμιμη μετανάστευση», στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, goo.gl/LGMvwP.

● **Πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο.** Οι άνθρωποι που περιλαμβάνει η κατηγορία αυτή μετακινούνται επειδή στη χώρα τους αντιμετωπίζουν κίνδυνο δίωξης λόγω της φυλετικής, θρησκευτικής ή εθνικής τους προέλευσης, λόγω των πολιτικών τους πεποιθήσεων ή της ένταξής τους σε κάποια συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα.²⁰ Όλοι αυτοί, εξ ορισμού, δεν είναι δυνατόν να εισέλθουν νομότυπα στην Ελλάδα (ή όπου αλλού), καθώς έχουν φύγει από τη χώρα τους υπό έκτακτες συνθήκες. Αυτό είναι κάτι που αναγνωρίζει το διεθνές δίκαιο και είναι απολύτως κατανοητό αν σκεφτούμε, π.χ., τις μαζικές μετακινήσεις προσφύγων από εμπόλεμες περιοχές. Η πρόσφατη εμπειρία της μαζικής φυγής προσφύγων από τη Συρία καθιστά απολύτως σαφές ότι το να χαρακτηρίζει κανείς αυτούς τους ανθρώπους «λαθρομετανάστες»,²¹ αδυνατώντας να κάνει στοιχειώδεις διακρίσεις, φανερώνει βαθιά άγνοια ή/και ακραίο λαϊκισμό. Στη χώρα μας, ήδη από τις 7 Ιουνίου 2013, λειτουργεί ανεξάρτητη Υπηρεσία Ασύλου. Ενώπιόν της υποβλήθηκαν 4.816 (7.6.2013-31.12.2013), 9.432 (1.1.2014-31.12.2014), και 2.992 αιτήματα ασύλου (1.1.2015-31.3.2015).²²

● **Κοινοτικοί πολίτες.** Η ελευθερία μετακίνησης των εργαζόμενων είναι μία από τις τέσσερις «θεμελιώδεις ελευθερίες» που θέσπισε η ιδρυτική συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Δεκάδες χιλιάδες Έλληνες και Ελληνίδες έχουν επωφεληθεί από αυτή τη δυνατότητα και εγκαταστάθηκαν σε άλλες χώρες, ιδίως της Δυτικής Ευρώπης. Αντίστοιχα, στη χώρα μας το 2011 ζούσαν, όπως είδαμε, περίπου 200.000 πολίτες άλλων κρατών-μελών της ΕΕ. Από αυτούς, περίπου 70.000

20 Η νομική θεμελίωση της ενλόγου προστασίας ανατρέχει στη Σύμβαση της Γενεύης του 1951 και στο Πρωτόκολλο της Νέας Υόρκης του 1967 σχετικά με το καθεστώς των προσφύγων. Βλ. Παρασκευή Νάσκου-Περάκη, *Το νομικό καθεστώς των προσφύγων στη διεθνή και ελληνική έννομη τάξη*, Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 1991.

21 Όπως έκανε ο τότε πρωθυπουργός Αντώνης Σαμαράς, σε δήλωσή του μπροστά στον φράκτη του Έβρου, στις 5.1.2015: «Ο φράχτης αυτός έχει δουλέψει για το καλό του τόπου και οι θεωρίες ότι θα πρέπει να τον γκρεμίσουμε, ώστε να μπαίνουν μέσα οι λαθρομετανάστες και να τους παρέχουμε νοσοκομειακή και ασφαλιστική κάλυψη, είναι κάτι το οποίο δεν πρόκειται ποτέ να το επιτρέψει ο ελληνικός λαός». Βλ. το ρεπορτάζ του tvxs, 5.1.2015 (goo.gl/Fb1sHn).

22 Βλ. σχετικά στοιχεία, στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, Υπηρεσία Ασύλου, goo.gl/ClvfZ.

προέρχονται από τη Βουλγαρία και περίπου 45.000 από τη Ρουμανία.²³ Δεδομένου ότι έως το 2007 η Ελλάδα πραγματοποιούσε απελάσεις προς τις δύο αυτές χώρες, θα ήταν χρήσιμο να διερωτηθούμε για το σκόπιο και το δίκαιο τέτοιου τύπου πρακτικών.

Χώρα ιθαγένειας	Βουλγαρία, Ρουμανία, Πολωνία, Ηνωμένο Βασίλειο, Κύπρος, Γερμανία, Ιταλία, Ολλανδία, Γαλλία, Τσεχία, λοιπές χώρες (Σλοβακία, Ουγγαρία, Σουηδία, Αυστρία, Βέλγιο κ.ά.)

Σύνολο: 199.101

● **Ομογενείς.** Η έννοια του «ομογενούς» αποτελεί ελληνική ιδιομορφία. Πρόκειται για πρόσωπα που δεν έχουν μεν την ελληνική ιθαγένεια, δεν είναι δηλαδή έλληνες πολίτες, αλλά, σύμφωνα με την ελληνική διοίκηση, διαθέτουν ελληνική «εθνική καταγωγή». Μετά τις γεωπολιτικές αλλαγές του 1989-1991, στην ελληνική επικράτεια εγκαταστάθηκε μεγάλος αριθμός ανθρώπων που χαρακτηρίστηκαν «ομογενείς», προερχόμενοι κυρίως από την πρώην ΕΣΣΔ και την Αλβανία. Σήμερα, πολλοί και πολλές από αυτούς έχουν πολιτογραφηθεί, συχνά έπειτα από αρκετά χρόνια αναμονής. Ωστόσο, όπως είδαμε, το 2009 υπήρχαν στην ελληνική επικράτεια 217.000 κάτοχοι Ειδικών Δελτίων Ταυτότητας Ομογενούς,²⁴ δηλαδή ομογενείς που δεν είχαν ακόμα πολιτογραφηθεί.

● **Μετανάστες «χωρίς χαρτιά».** Οι άνθρωποι που εντάσσονται σε αυτή την κατηγορία δεν διαθέτουν νομιμοποιητικά έγγραφα παραμονής στη χώρα, αποτελώντας βασικό στόχο της ρητορικής του φόβου που καλλιεργείται συστηματικά. Η ξενοφοβική ρητορική της Άκρας Δεξιάς κάνει λόγο για 1,5 με 2 εκατομμύρια «λαθρομετανάστες». Οι ενημερωμένες εκτιμήσεις ωστόσο, όπως αναφέρθηκε πιο πάνω,

23 ΕΛΣΤΑΤ, *Απογραφή πληθυσμού 2011*.

24 Ελληνική Αστυνομία, σε απάντηση του αρ. πρωτ. 2780/2009 εγγράφου του Συνηγόρου του Πολίτη.

περιορίζουν πολύ πιο ψύχραιμα τον αριθμό αυτό, με ανώτατο όριο τις 350.000 περίπου.²⁵

Όλοι όσοι βρίσκονται στην Ελληνική Επικράτεια απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας τους, χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων.

Σύνταγμα της Ελλάδας, άρθρο 5

Πρέπει να διευκρινίσουμε, επίσης, ότι σε πολλές περιπτώσεις οι σημερινοί μετανάστες «χωρίς χαρτιά» είναι άνθρωποι οι οποίοι στο παρελθόν διέθεταν άδειες διαμονής, αλλά δεν μπόρεσαν να τις ανανεώσουν, κυρίως για οικονομικούς-εργασιακούς λόγους. Όμως, ακόμα και όταν η παραπάνω συνθήκη δεν ισχύει, πρέπει να κατανοήσουμε ότι σε πολλές περιπτώσεις οι άνθρωποι αυτοί προέρχονται από χώρες με έντονα κοινωνικά προβλήματα και η απόφαση να μεταναστεύσουν ήταν μια προσπάθεια να διαφύγουν από τις συνθήκες ακραίας φτώχειας, όπως ακριβώς και οι έλληνες μετανάστες, ιδίως στις αρχές του 20ού αιώνα.

Σε κάθε περίπτωση, σύμφωνα με το ελληνικό Σύνταγμα (άρθρο 5), «όλοι όσοι βρίσκονται στην Ελληνική Επικράτεια απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας τους, χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων». Επομένως, η υπεράσπιση της αξιοπρέπειας αυτών των ανθρώπων πρέπει να είναι ανεξάρτητη από το καθεστώς παραμονής τους, από το αν δηλαδή διαθέτουν άδεια διαμονής ή όχι.

Ηανομοιογένεια του μεταναστευτικού πληθυσμού που στερείται νομιμοποιητικά έγγραφα επιβάλλει την καταγραφή και ταυτοποίησή του. Απαιτείται, λοιπόν, συντονισμένη και συστηματική προσπάθεια, που δεν μπορεί να ταυτίζεται με την εφαρμογή κατασταλτικών μέτρων.

25 Βλ. σημ. 10.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι ο μεταναστευτικός πληθυσμός διακρίνεται σε πολλές κατηγορίες σε σχέση με τη χώρα προέλευσής του, το καθεστώς παραμονής του, τον τρόπο εισόδου του στη χώρα κ.λπ. Ούτε ο γενικός αφορισμός περί «λαθρομεταναστών» ούτε η εσφαλμένη εντύπωση ότι δεν υπάρχουν νόμιμοι αλλά νομιμοποιημένοι αποδίδουν την πραγματικότητα. Αντίθετα, στην ουσία αναπαράγουν ρατσιστικά στερεότυπα που προδίδουν –στην καλύτερη περίπτωση– άγνοια και παραβλέπουν, σκόπιμα ή μη, τις (έστω ανεπαρκείς) νομοθετικές ρυθμίσεις για τη νομιμοποίηση των μεταναστών που έχουν υπάρξει τα τελευταία χρόνια.

3

«Το καινούργιο μειονοτικό ζήτημα»

«Η χώρα χάνεται. Από την κάθοδο των Δωριέων, 4.000 χρόνια πριν, ουδέποτε η χώρα δέχθηκε τόσο μεγάλης έκτασης εισβολή [...] πρόκειται για βόμβα στα θεμέλια της κοινωνίας και του κράτους».

Θα πίστευε κανείς ότι μόνο από το κόμμα της Χρυσής Αυγής θα μπορούσε να προέλθει μια τέτοια δήλωση – και όμως εκστομίστηκε, το 2012, από τα χείλη του Νίκου Δένδια, τότε υπουργού Προστασίας του Πολίτη, σε μια προσπάθεια να δικαιολογήσει την ευρύτητα και την ένταση της επιχείρησης «Ξένιος Δίας».²⁶ Η νομιμοποίηση της ρητορικής αυτής, διαμέσου της υιοθέτησής της από την κυβέρνηση Σαμαρά, δεν είναι φυσικά άσχετη με τις πολεμικές ιαχές της Ακροδεξιάς για το ζήτημα. Ένα χρόνο αργότερα, η βουλευτής της Χρυσής Αυγής Ελένη Ζαρούλια, απευθυνόμενη στον αναπληρωτή υπουργό Εσωτερικών Λεωνίδα Γρηγοράκο, κραύγαζε: «Δημιουργείτε μειονοτικό πρόβλημα. Είστε επικίνδυνοι!».²⁷

Ποια είναι η αλήθεια;

Τα στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδος καταδεικνύουν ότι η μικρή αύξηση του πληθυσμού της χώρας κατά το χρονικό διάστημα 2004-2010 οφείλεται αποκλειστικά στη φυσική αύξηση των αλλοδαπών, καθώς οι γεννήσεις τους είναι πολύ περισσότερες από τους θανάτους τους. Αντίθετα, οι θάνατοι Ελλήνων είναι περισσότεροι σε σχέση με τις γεννήσεις από ελληνίδες μητέρες.

26 Δηλώσεις Δένδια στην τηλεόραση του ΣΚΑΪ, 6.8.2012 (goo.gl/SgFWKH). Η επιχείρηση «Ξένιος Ζευς» τέθηκε σε εφαρμογή τον Αύγουστο του 2012, με διακηρυγμένο στόχο «την απώθηση των παράνομων μεταναστών από τον Έβρο και την επιστροφή όσων βρίσκονται εδώ στις χώρες προέλευσής». Βλ. σχετικά στην ιστοσελίδα της Ελληνικής Αστυνομίας (goo.gl/X7wrUK).

27 Το σχετικό βίντεο είναι διαθέσιμο στο goo.gl/PFOwyz.

Συγκεκριμένα, το διάστημα 2004-2010 οι γεννήσεις από ελληνίδες μητέρες ανήλθαν σε 647.803, ενώ οι θάνατοι ελλήνων πολιτών σε 737.872. Αντίθετα, το ίδιο διάστημα, οι γεννήσεις παιδιών από αλλοδαπές μητέρες ανήλθαν σε 140.366 (17,8% επί του συνόλου των γεννήσεων), ενώ οι θάνατοι αλλοδαπών ήταν μόλις 13.401 (1,8% επί του συνόλου των θανάτων).²⁸ Επομένως, προκύπτει ότι: α) η θετική φυσική μεταβολή του πληθυσμού της χώρας οφείλεται στις γεννήσεις από αλλοδαπές μητέρες, και β) οι μετανάστες αποτελούν μείζονα παράγοντα ανανέωσης του δυναμικού της χώρας, το βασικό αντίδοτο στη φυσική γήρανση του πληθυσμού.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η τάση αυτή γίνεται εντονότερη τα τελευταία χρόνια. Το 2011 οι γεννήσεις μειώθηκαν και οι θάνατοι αυξήθηκαν, ενώ το σύνολο των θανάτων ξεπέρασε το σύνολο των γεννήσεων κατά 4.671. Αυτό οφείλεται στο ότι το σύνολο των θανάτων των Ελλήνων ξεπέρασε το σύνολο των γεννήσεων από Ελληνίδες κατά 20.848, ενώ οι γεννήσεις από αλλοδαπές μητέρες ξεπέρασαν τους θανάτους αλλοδαπών κατά 16.177. Η κατάσταση επιδεινώθηκε δραματικά το 2012, με αποτέλεσμα το σύνολο των θανάτων να ξεπεράσει το σύνολο των γεννήσεων κατά 16.297. Οι θάνατοι των Ελλήνων ξεπέρασαν τις γεννήσεις από Ελληνίδες κατά 29.101, ενώ οι γεννήσεις από αλλοδαπές μητέρες ξεπέρασαν τους θανάτους αλλοδαπών κατά 12.804.²⁹

Η επιδείνωση των δημογραφικών δεδομένων συνεχίστηκε, με μεγαλύτερη ένταση, το έτος 2013. Οι γεννήσεις σημείωσαν ακόμα μεγαλύτερη μείωση και έφτασαν τις 94.134 (από 100.371 το 2012), ενώ οι θάνατοι ήταν 111.794, δηλαδή η φυσική μεταβολή ήταν μείον 17.660, ακόμα δυσμενέστερη σε σχέση με το μείον 16.297 της προηγούμενης χρονιάς.³⁰ Σχετικά με την υπηκοότητα της μητέρας, το 2013 καταγράφηκαν 80.940 γεννήσεις από Ελληνίδες και 13.194 από αλλοδαπές. Τα αντίστοιχα στοιχεία για το 2012 ήταν 84.851 γεννήσεις από ελληνίδες μητέρες και 15.520 από αλλοδαπές.³¹

28 Μανόλης Δρεττάκης, «Η αύξηση του πληθυσμού της χώρας οφείλεται αποκλειστικά στις γεννήσεις από αλλοδαπές μητέρες», *εφ. Η Αυγή*, 3.9.2012- τα στοιχεία προέρχονται από την ΕΣΥΕ (goo.gl/sRnH4m).

29 Μανόλης Δρεττάκης, «Πρωτοφανής μείωση των γεννήσεων και αύξηση των θανάτων», *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, 6.9.2013 (goo.gl/VX14jD).

30 ΕΛΣΤΑΤ, «Φυσική κίνηση πληθυσμού έτους 2014», *δελτίο Τύπου*, 30.9.2014 (goo.gl/sbfOsT).

31 Στο ίδιο.

Μια ορθολογική αντιμετώπιση του δημογραφικού ζητήματος

Υπάρχουν δύο τρόποι να αντιμετωπίσει κανείς τα στοιχεία αυτά. Μια φοβική αντιμετώπιση, γνώριμη στη Δεξιά και την Ακροδεξιά, θα εστιάζοταν στην «απειλή» που δήθεν αντιπροσωπεύει αυτή η εξέλιξη για το έθνος και θα κατέληγε σε –αναποτελεσματικές, φυσικά– εκκλήσεις για άνοδο της γεννητικότητας των Ελλήνων.

Μια πιο ορθολογική αντιμετώπιση θα θεωρούσε ότι τα στοιχεία υποδεικνύουν ουσιαστικά τον δρόμο που πρέπει να ακολουθήσει η ελληνική μεταναστευτική πολιτική: ο αυξημένος αριθμός γεννήσεων παιδιών από μεταναστευτικές οικογένειες αποτελεί ευκαιρία για την Ελλάδα, που πρέπει να υιοθετήσει μια πιο ανοιχτή πολιτική για την ιθαγένεια των παιδιών των οικογενειών αυτών. Αν το ένα στα έξι παιδιά που γεννιούνται σήμερα στη χώρα είναι παιδί μεταναστευτικής οικογένειας, τότε η πολιτεία οφείλει να το αντιμετωπίσει ως μελλοντικό έλληνα πολίτη, να εξασφαλίσει τη δυνατότητά του να αποκτήσει πρόσβαση στις διαδικασίες κτήσης της ελληνικής ιθαγένειας. Διαφορετικά, η ελληνική πολιτεία αναλαμβάνει την ευθύνη να διαμορφωθεί μια γενιά νέων ανθρώπων χωρίς πλήρη δικαιώματα στη χώρα. Οι κοινωνικές συνέπειες μιας τέτοιας προφανούς αδικίας και ανισότητας δεν μπορούν παρά να είναι σοβαρές και επώδυνες για την κοινωνία.

Ας σημειωθεί ότι η ανανέωση των ευρωπαϊκών κοινωνιών μέσα από τη μετανάστευση –είτε με τη μορφή των γεννήσεων είτε με τη μορφή της εισόδου νέων μεταναστών– είναι μια διαπιστωμένη ανάγκη. Σύμφωνα με την Πράσινη Βίβλο,³² στην ΕΕ τα 227 εκατομμύρια των οικονομικά ενεργών ατόμων θα μειωθούν σε 201 εκατομμύρια το 2025 και σε 160 εκατομμύρια το 2050, χωρίς τους μετανάστες. Για τη διατήρηση του ίδιου ορίου συνταξιοδότησης και την επιβίωση των ασφαλιστικών ταμείων από το 2010 έως το 2030 θα χρειαστούν 20 εκατομμύρια μετανάστες.³³

32 Οι Πράσινες Βίβλοι, οι οποίες δημοσιεύονται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, είναι έγγραφα που αποσκοπούν στην προώθηση του προβληματισμού και στην έναρξη διαβουλεύσεων σε ευρωπαϊκό επίπεδο επί συγκεκριμένου θέματος.

33 Πράσινη Βίβλος «Μπροστά στις δημογραφικές αλλαγές, μία νέα αλληλεγγύη μεταξύ γενεών» (goo.gl/UW0f9k).

«Ο νόμος για την ιθαγένεια είναι μαγνήτης για τους λαθρομετανάστες»

Την άνοιξη του 2013, ο τότε αναπληρωτής υπουργός Εσωτερικών, Χαράλαμπος Αθανασίου, δήλωνε σε τηλεοπτική εκπομπή: «Δίνουμε 10.000 ιθαγένειες τον χρόνο: δυο-τρεις κωμοπόλεις»³⁴ – μην μπορώντας να αποκρύψει την πεποίθησή του πως κατά βάθος παραχωρούμε έτσι την ιδιότητα του έλληνα πολίτη σε εχθρούς.

Η δήλωση αυτή τοποθετείται στο πλαίσιο της έντονης συζήτησης που είχε προκαλέσει η απόφαση της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας, που έκρινε αντισυνταγματικές δύο βασικές διατάξεις του Ν. 3838/2010: τη συμμετοχή μεταναστών στις δημοτικές εκλογές, καθώς και την αυτοματοποιημένη διαδικασία κτήσης της ελληνικής ιθαγένειας από τα παιδιά μεταναστών που πληρούσαν συγκεκριμένα κριτήρια. Στο σκεπτικό της απόφασης του ΣΤΕ, διαβάζουμε πως τα έθνη και οι λαοί «δεν είναι οργανισμοί ασπόνδυλοι και δημιουργήματα εφήμερα, αλλά παριστούν διαχρονική ενότητα», η οποία θα διαταρασσόταν από ενδεχόμενη «προσθήκη απροσδιοριστού αριθμού προσώπων ποικίλης προελεύσεως».³⁵ Υπαισερχόμενο ακόμη και σε ποσοτικές αποτιμήσεις, το Συμβούλιο της Επικρατείας ανέλαβε να υποκαταστήσει τον νομοθέτη και να μετουσιώσει πολιτικές αντιλήψεις των δικαστών σε συνταγματικές επιταγές, καθ' υπέρβαση των ορίων της αρμοδιότητάς του. Εντέλει, δυστυχώς, υπέ-

34 Στην εκπομπή «Έρευνα» του Mega, 3.3.2013.

35 Απόφαση Συμβουλίου της Επικρατείας (Ολομ.) 460/2013 (goo.gl/BeHqRg).

κυψε στην ακροδεξιά ρητορική περί «λαθρονόμου» που αποτελεί «μαγνήτη λαθρομεταναστών».

Ποια είναι η αλήθεια;

Καταρχάς, η απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας με τη διαδικασία της πολιτογράφησης απαιτεί εφτά χρόνια νόμιμης διαμονής στη χώρα και μια σειρά άλλες προϋποθέσεις που οι πρόσφατα εισερχόμενοι μη νόμιμοι μετανάστες δεν πληρούν. Ας σημειωθεί, μάλιστα, ότι η απόκτηση ιθαγένειας όχι μόνο δεν είναι εφικτή για τους νεοεισερχόμενους, πρόσφυγες ή μη νόμιμους μετανάστες, αλλά ούτε και αποτελεί βασικό στόχο τους. Άλλωστε, κατά την περίοδο εφαρμογής του συγκεκριμένου νόμου, οι πολιτογραφήσεις μειώθηκαν, με τη συντριπτική πλειοψηφία να αφορά ομογενείς.

Ουσιαστικά, η μόνη πραγματική ώθηση που δόθηκε σε κτήσεις ιθαγένειας πηγάζει, σχεδόν αποκλειστικά, από την εφαρμογή του άρθρου 1Α του Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας (ΚΕΙ), το οποίο προβλέπει την κτήση της ιθαγένειας από τη δεύτερη μεταναστευτική γενιά κατόπιν πέντε χρόνων νόμιμης παραμονής των γονέων, στην πρώτη περίπτωση, και κατόπιν έξι χρόνων φοίτησης σε ελληνικό σχολείο, στη δεύτερη. Η διαδικασία της δήλωσης είναι σαφώς λιγότερο σύνθετη από αυτή της πολιτογράφησης, καθώς είναι αυτοματοποιημένη και δεν προϋποθέτει κάποια εξατομικευμένη διαδικασία. Επίσης, στην περίπτωση που πληρούνται οι προϋποθέσεις τις οποίες θέτει ο νόμος, η διοίκηση είναι υποχρεωμένη να αποδώσει ιθαγένεια. Στον παρακάτω πίνακα, φαίνονται οι αριθμοί κτήσης της ιθαγένειας για τα έτη 2011-2013.³⁶

36 Με βάση στοιχεία της Διεύθυνσης Ιθαγένειας του Υπουργείου Εσωτερικών.

ΚΤΗΣΕΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΘΑΓΕΝΕΙΑΣ ΑΝΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ
(Στατιστικά στοιχεία 2011-2013)

	2011	2012	2013
Πολιτογράφηση ομογενών	12.616	13.495	18.588
Πολιτογράφηση αλλογενών	930	1.149	1.866
Γέννηση/φοίτηση στην Ελλάδα (αρ. 1Α, Ν. 3838/2010)	3.103	5.543	928
Λοιπές διατάξεις ΚΕΙ (λόγω γέννησης/αναγνώρισης κλπ.)	946	928	1.263
Ανήλικα τέκνα πολιτογραφηθέντων (αρ. 11 ΚΕΙ)	1.627	622	2.249
Σύνολο	19.222	21.737	24.894

Αυτό που πρέπει επίσης να διευκρινιστεί είναι ότι η απόδοση ελληνικής ιθαγένειας στα παιδιά των μεταναστών που γεννήθηκαν ή ζουν εδώ από πολύ μικρή ηλικία δεν σχετίζεται με τα θέματα της διαχείρισης της μη νόμιμης μετανάστευσης πρόκειται για παιδιά που στη συντριπτική τους πλειοψηφία έχουν γνωρίσει την Ελλάδα ως τη μοναδική τους πατρίδα. Και, βέβαια, σε καμία περίπτωση δεν αφορά τα αστρονομικά νούμερα που σταθερά ανακυκλώνουν οι υπέρμαχοι του «καθαρού έθνους».

Η προηγούμενη κυβέρνηση είχε –παράτυπως– παγώσει τις σχετικές διατάξεις ήδη από τη διαρροή της απόφασης του ΣτΕ στον Τύπο, τον Νοέμβριο του 2012, χωρίς καν να περιμένει τη δημοσιοποίησή της.³⁷ Το γεγονός ότι, στη συνέχεια, άφησε να περάσουν δύο χρόνια,

37 Την επομένη της διαρροής, με ανακοίνωση της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης, καλούνται οι αρμόδιοι υπουργοί «να δώσουν τις κατάλληλες οδηγίες για άμεση εφαρμογή της χθεσινής απόφασης του Συμβουλίου της Επικρατείας». Με το αρ. πρωτ. 965/15.11.2012 έγγραφό του, ο αναπληρωτής υπουργός Εσωτερικών Χαράλαμπος Αθανασίου καλεί τις αρμόδιες υπηρεσίες να μη δέχονται νέα αιτήματα χορήγησης ιθαγένειας, να μην εξετά-

χωρίς να νομοθετήσει εκ νέου –έστω και στη βάση της εξόχως προβληματικής, αλλά προσφιλούς στην ίδια, απόφασης του ΣΤΕ– δείχνει πόσο βαθιά ριζωμένη είναι, στην καρδιά της Δεξιάς, η αντίληψη του εθνικόφρονος φυλετισμού. Μια αντίληψη που αδυνατεί να κατανοήσει πώς ένας άνθρωπος που γεννήθηκε και μεγάλωσε σε μια χώρα από «αλλογενείς» γονείς μπορεί να λογίζεται τμήμα του λαού.

Περαιτέρω, η καθυστέρηση στην ανάληψη πρωτοβουλίας για τη νομοθέτηση, στη βάση της απόφασης αυτής, νέων κανόνων απονομής ιθαγένειας για ανήλικους που έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα ή/και έχουν φοιτήσει στο ελληνικό σχολείο δημιούργησε ένα σοβαρό κενό, αφήνοντας σε εκκρεμότητα τη νομική θέση χιλιάδων ανηλίκων, καθιστώντας τους ιδιαίτερα ευάλωτους.³⁸ Η τακτική αυτή, όπως και η ίδια η απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας, δέχτηκε σφοδρή κριτική, καθώς επαναφέρει ουσιαστικά τα παιδιά της δεύτερης γενιάς σε μια κατάσταση μόνιμης και αναπόδραστης αλλοδαπότητας,³⁹ αφήνοντάς τα έκθετα σε κάθε λογής εκμετάλλευση και καταπάτηση των δικαιωμάτων τους.

Τελικά, τον Νοέμβριο του 2014 δόθηκε στη δημοσιότητα σχέδιο νόμου για την τροποποίηση του Κώδικα Ιθαγένειας. Σύμφωνα με το σχέδιο, ο αιτών πρέπει να πληροί μία από τις ακόλουθες προϋποθέσεις: είτε να έχει ολοκληρώσει την υποχρεωτική εννιαετή εκπαίδευση σε ελληνικό σχολείο (δημοτικό και γυμνάσιο), είτε να έχει φοιτήσει και στις έξι τάξεις της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (γυμνάσιο και λύκειο), είτε να είναι κάτοχος απολυτηρίου ελληνικού λυκείου και να έχει αποφοιτήσει από ελληνικό ΑΕΙ ή ΤΕΙ.⁴⁰

Η πτώση της κυβέρνησης Σαμαρά (αλλά σίγουρα και οι εσωτερικές αντιθέσεις της) απέτρεψαν τη συζήτηση και την ενδεχόμενη

ζουν τους σχετικούς φακέλους και να μην ορκίζουν αλλοδαπούς που ζητούν ή έχουν ήδη ζητήσει να αποκτήσουν ελληνική ιθαγένεια «ενόψει προσεχούς δημοσιεύσεως της αποφάσεως του ΣΤΕ που αφορά στον έλεγχο της συνταγματικότητας των άρθρων 1α και 24 του Ν. 3838/2010», επικυρώνοντας τον θεσμικό εκτροχιασμό που εκκίνησε το Συμβούλιο της Επικρατείας.

38 Βλ. Κωνσταντίνος Τσιτσελίκης, «Το μεταναστευτικό ως μεταβλητή γεωμετρία δικαιωμάτων και αποκλεισμών», ανακοίνωση σε συνέδριο της Ελληνικής Ψυχολογικής Εταιρείας, 22.4.2012 (goo.gl/BiHgF3).

39 Βλ. μεταξύ άλλων, Δημήτρης Χριστόπουλος, *Στο ρίσκο της κρίσης. Στρατηγικές της Αριστεράς των δικαιωμάτων*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2013, σ. 98 κ.ε.

40 Βλ. το ρεπορτάζ της εφ. *Η Καθημερινή*, 19.11.2014 (goo.gl/gDR1Cu).

ψηφίση του νομοσχεδίου από τη Βουλή. Η νέα κυβέρνηση κληρονόμησε, λοιπόν, μια σημαντική εκκρεμότητα και καλείται να νομοθετήσει τάχιστα, προκειμένου να σταματήσει αυτή η ιδιότυπη ομηρία.

Εν τω μεταξύ, σημαντική εξέλιξη, σε σχέση με τη μεταχείριση της «δεύτερης γενιάς», υπήρξε η θέσπιση, με τον Κώδικα Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης (Ν. 4251/2014), της άδειας διαμονής δεύτερης γενιάς. Η άδεια αυτή χορηγείται «σε ενήλικες πολίτες τρίτων χωρών που γεννήθηκαν στην Ελλάδα ή έχουν ολοκληρώσει επιτυχώς έξι τάξεις ελληνικού σχολείου στην Ελλάδα, πριν την ενηλικίωσή τους και διαμένουν νόμιμα στη χώρα» και ανανεώνεται «αυτόματα». Έτσι, επιλύει μεν το πρόβλημα της τακτοποίησης της νόμιμης διαμονής της δεύτερης γενιάς, ωστόσο –με δεδομένο και τον περιορισμό που έχει εισαγάγει η γνωστή απόφαση του ΣΤΕ– καταλήγει να λειτουργεί ως απλό υποκατάστατο για τον αποκλεισμό των παιδιών αυτών από το δικαίωμα στην ελληνική ιθαγένεια.

Εν κατακλείδι, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι ο ηγεμονικός λόγος περί ιθαγένειας δεν είναι μόνο συντηρητικός και ατελέσφορος είναι και υποκριτικός: «Η χώρα μας υπέστη μια άοπλη εισβολή εκατοντάδων χιλιάδων λαθρομεταναστών. Δεν τους αντέχει ούτε η κοινωνία ούτε η οικονομία μας. Δεν μπορούν άλλο οι πόλεις μας να είναι υπό κατάληψη», έλεγε ο Αντώνης Σαμαράς στο συνέδριο της Νέας Δημοκρατίας, το καλοκαίρι του 2013. Λίγες μόλις μέρες αργότερα υποδεχόταν τον Γιάννη Αντετοκούνμπο στο Μέγαρο Μαξίμου...⁴¹

Η περίπτωση της πολιτογράφησης του νεαρού μπασκετμπολίστα Γιάννη Αντετοκούνμπο, προκειμένου να συμμετάσχει στο αμερικανικό NBA, είναι ενδεικτική της υποκρισίας της ελληνικής πολιτείας σε ό,τι αφορά (και) το συγκεκριμένο ζήτημα. Γεννημένος στην Ελλάδα από γονείς μετανάστες και έχοντας γνωρίσει την Ελλάδα ως μοναδική πραγματική πατρίδα, ο Γιάννης πληρούσε αναμφίβολα τις προϋποθέσεις για κτήση ιθαγένειας με βάση τον Ν. 3838/2010, όπως τις αναλύσαμε παραπάνω. Προτού όμως προφτάσει να ολοκληρώσει τις σχετικές διαδικασίες, η σχετική εγκύκλιος του Υπουργείου Εσωτερικών τις είχε ήδη «παγώσει». Ο

41 Βλ. σχετική ανακοίνωση της Ελληνικής Ένωσης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου: goo.gl/bu5p2W.

μόνος λόγος για τον οποίο η ελληνική πολιτεία θεωρεί πως το παιδί αυτό δικαιούται να έχει πρόσβαση στην ελληνική ιθαγένεια είναι η εξαίρεση που συνιστούν οι αθλητικές του ικανότητες. Σε κάθε άλλη περίπτωση, θα του επεφύλασσε την ίδια αντιμετώπιση με τα υπόλοιπα παιδιά μεταναστών της «δεύτερης γενιάς»: το πολιτικό και κοινωνικό περιθώριο.

Η συγκυρία της πρόσφατης ανάληψης της κυβέρνησης από την Αριστερά συνδυάζεται, επιτέλους, με τη ρητή προεκλογική εξαγγελία για άμεση νομική ρύθμιση του ζητήματος αυτού, δίνοντας επιτέλους ελπίδες για την επίλυση του προβλήματος.

5

«Πρέπει να τους κάνουμε τη ζωή δύσκολη για να καταλάβουν ότι είναι ανεπιθύμητοι στη χώρα και να φύγουν»

«Αν αυτοί [οι λαθρομετανάστες] αφήνονται ελεύθεροι, τούτο σημαίνει [...] θα πάω να καθίσω στην Ελλάδα τρεις μήνες στο κρατητήριο και μετά θα μου πουν “βγες έξω” [...]. Θα καθίσεις τρεις μήνες μέσα και μετά θα είσαι ελεύθερος να κλέβεις, να ληστεύεις, να κάνεις οτιδήποτε. [...] Πρέπει να τους κάνουμε το βίο αβίωτο. Δηλαδή να ξέρει ο άλλος ότι, όταν θα 'ρθει στη χώρα αυτή, θα καθίσει μέσα, δεν θα βγει έξω. Άρα, αυτός που είναι μέσα να μας πει και τα στοιχεία του, από πού είναι, να γίνει και η ταυτοποίησή του, για να γυρίσει πάλι, και όχι να έχει μετά από τρεις μήνες έξοδο. Διότι αλλιώς δεν κάνουμε τίποτα. Αποτελούμε τον καλύτερο τόπο προσέλκυσης λαθρομεταναστών». Αυτά έλεγε, το 2013, ο τότε αρχηγός της ΕΛΑΣ Νίκος Παπαγιαννόπουλος, απευθυνόμενος σε αξιωματικούς της Αστυνομίας.⁴²

Το έχουμε ακούσει πολλές φορές, σε διάφορες εκδοχές. Από το ότι η χώρα είναι «ξέφραγο αμπέλι» και οι μετανάστες τυγχάνουν προνομιακής μεταχείρισης, μέχρι το ότι τα κέντρα κράτησης μοιάζουν με «ξενοδοχεία», ότι το άσυλο χορηγείται αφειδώς κ.ο.κ. Ενδεχομένως τις παραπάνω απόψεις τις διατυπώνουν ρητά μόνο οι εκπρόσωποι της Ακροδεξιάς, ωστόσο διαπερνούν την κοινή γνώμη και τις συναντάμε διάσπαρτες στον δημόσιο λόγο.

42 Το ηχητικό ντοκουμέντο το δημοσιοποίησε το περιοδικό *HotDoc*: goo.gl/YUDZ4k.

Ποια είναι η αλήθεια;

Το ακριβώς αντίθετο. Καμιά καλοπέραση. Εδώ και πολλά χρόνια, η ελληνική μεταναστευτική πολιτική συνοψίζεται στη στρατηγική της «μη πολιτικής». Σπασμωδικές κινήσεις επικοινωνιακού πρωτίστως χαρακτήρα, διοικητική διάλυση και πολύμηνη κράτηση σε απάνθρωπες συνθήκες αποτελούσαν τη στρατηγική του ελληνικού κράτους που συμπύκνωνε άρρητα ένα διπλό μήνυμα.

Το πρώτο μήνυμα, που απευθύνεται στους μετανάστες, και κυρίως τους εν δυνάμει μετανάστες, ήταν απλό και εμπεδωμένο σε όλες τις βαθμίδες της ελληνικής δημόσιας διοίκησης: «Μην έρχεστε άλλο στην Ελλάδα, η κατάσταση είναι αφόρητη».

Το δεύτερο μήνυμα απευθύνεται προς τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες και χρησιμοποιεί την εν τοις πράγμασι χρεοκοπία (και) της μεταναστευτικής πολιτικής ως επιχείρημα για την αλλαγή της ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής.

Και τα δύο μηνύματα συγκλίνουν σε μια στρατηγική που δεν διατυπώνεται ρητά, αλλά, πάρα ταύτα, εφαρμόζεται: «Όσο χειρότερα τόσο καλύτερα».⁴³

Η αλήθεια όμως είναι, είτε μας αρέσει είτε όχι, ότι οι επαχθέστερες συνθήκες για τους μετανάστες δεν θα αναστρέψουν το μεταναστευτικό ρεύμα. Οι άνθρωποι που αποφασίζουν να αφήσουν τον τόπο τους και να περάσουν την περιπέτεια της μετανάστευσης σε συνθήκες παρανομίας προέρχονται προφανώς από περιοχές με πολύ εντονότερα κοινωνικά προβλήματα και πιο ακραίες συνθήκες φτώχειας σε σχέση με αυτές που θα αντιμετωπίσουν εδώ. Τα σύνορα δεν ήταν ποτέ αδιαπέραστα τείχη: αποτελούσαν πάντα φίλτρα. Ας δούμε συνοπτικά δυο βασικά σημεία αιχμής, σε σχέση με την αντιμετώπιση που επιφυλάσσει στους μετανάστες το ελληνικό κράτος: το σύστημα απονομής ασύλου και τις συνθήκες κράτησης.

43 Βλ. Δημήτρης Χριστόπουλος, «Η Ευρώπη, η Ελλάδα και η μετανάστευση: υπάρχει διέξοδος από τα συντρίμια;», εισήγηση στη δημόσια συζήτηση «Ποια μεταναστευτική πολιτική χρειάζεται η Ευρώπη της κρίσης;», που οργάνωσε το Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ-Παράρτημα Ελλάδας, Αθήνα, 4.12.2012· δημοσιεύθηκε στο Rednotebook (goo.gl/YwCtqη). Βλ. και το βίντεο, goo.gl/N252ua.

1. Σύστημα απονομής ασύλου. Η Ελλάδα, επί χρόνια, είχε εξαιρετικά χαμηλά ποσοστά αποδοχής αιτημάτων ασύλου. Ενδεικτικά, το διάστημα 2004-2009 το ποσοστό αποδοχής αιτημάτων ασύλου ήταν σταθερά κάτω από το 1%. Ακόμα και αν συνυπολογιστούν και οι άλλες μορφές διεθνούς προστασίας (επικουρική προστασία, ανθρωπιστικό καθεστώς), μετά βίας έφθανε στο 1,5%.⁴⁴ Την ίδια περίοδο στην Ευρώπη τα ποσοστά ήταν πολύ υψηλότερα, φτάνοντας κατά μέσο όρο στο 17%.⁴⁵ Αυτή η σύγκριση καταδεικνύει ότι το ελληνικό σύστημα εξέτασης αιτημάτων ασύλου ήταν εξαιρετικά άδικο. Μπορούμε να επισημάνουμε τρεις –τουλάχιστον– βασικές αδυναμίες.

Πρώτον, το αίτημα δεν κρινόταν από μια πραγματικά ανεξάρτητη αρχή. Κατ' ουσίαν, τα αιτήματα σε πρώτο βαθμό κρίνονταν από αξιωματικούς της Ελληνικής Αστυνομίας και σε δεύτερο βαθμό από επιτροπές, στις οποίες όμως η πλειοψηφία ήταν κρατικοί υπάλληλοι – γεγονός που δεν παρείχε εγγυήσεις για μια αμερόληπτη κρίση. Απτή απόδειξη, τα χαμηλά ποσοστά αποδοχής των αιτημάτων.

Δεύτερον, η εξέταση των αιτημάτων γινόταν με πολύ μεγάλη καθυστέρηση. Είναι χαρακτηριστικό ότι σήμερα υπάρχουν αιτήσεις ασύλου που δεν έχουν εξεταστεί ακόμα και έξι-εφτά χρόνια μετά την υποβολή του σχετικού αιτήματος. Αυτή η πρακτική ισοδυναμεί, εν τέλει, με στέρηση της διεθνούς προστασίας.⁴⁶

Τρίτον, η πρόσβαση των αιτούντων άσυλο στη διοίκηση για την υποβολή των αιτημάτων τους δεν υπήρξε ποτέ ομαλή. Ιδίως στην Αθήνα, η πρακτική του Τμήματος Πολιτικού Ασύλου της Υποδιεύθυνσης Ασύλου της Ελληνικής Αστυνομίας επί της ουσίας αποθάρρυνε τους αιτούντες.⁴⁷ Αποτέλεσμα αυτής της παράνομης πρακτικής ήταν άνθρωποι που πράγματι δικαιούνταν διεθνή προστασία να μην υποβάλλουν ποτέ αίτηση ασύλου.

44 Στοιχεία από την ιστοσελίδα της Eurostat, goo.gl/j9BEJy. Αξίζει να δει κανείς και τα αντίστοιχα στατιστικά της ΕΛΑΣ, goo.gl/KjG47X.

45 Eurostat, ό.π.

46 Είναι χαρακτηριστικό ότι στα τέλη του 2010 είχαν συσσωρευτεί 47.000 αιτήματα που εκκρεμούσαν στον δεύτερο βαθμό για πολλά χρόνια.

47 Βλ. σχετική έκθεση αυτοψίας της Ομάδας Δικηγόρων για τα Δικαιώματα των Προσφύγων και των Μεταναστών, με τίτλο «Εκστρατεία για την πρόσβαση στο Άσυλο» (goo.gl/CHDAHW).

Μια σημαντική απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων εναντίον της Ελλάδας

Το 2011 το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΑΔ) εξέδωσε την απόφαση *M.S.S. vs Belgium and Greece*. Η υπόθεση αφορούσε προσφυγή αφγανού υπηκόου, ο οποίος είχε υποβάλει αίτηση ασύλου στο Βέλγιο, αφού εισήλθε στην Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω Ελλάδας. Οι βελγικές αρχές μετέφεραν τον αιτούντα στην Ελλάδα, κατ' εφαρμογή του Κανονισμού Δουβλίνο II. Το ΕΔΑΔ αποφάνθηκε ότι ο αιτών είχε υποστεί απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση, λόγω των συνθηκών κράτησής του, σε κέντρο κράτησης δίπλα στον αερολιμένα Αθηνών. Επίσης, αποφάνθηκε ότι το ελληνικό σύστημα ασύλου παρουσίαζε προβλήματα συστημικού και διαρθρωτικού χαρακτήρα, ιδίως όσον αφορά τη δυνατότητα πραγματικής προσφυγής, τις συνθήκες υποδοχής και τη διαδικασία: ανεπαρκής πληροφόρηση για τις ακολουθητέες διαδικασίες, ανυπαρξία αξιόπιστου συστήματος επικοινωνίας μεταξύ αρχών και αιτούντων άσυλο, έλλειψη εκπαίδευσης του προσωπικού στο οποίο έχει ανατεθεί η διενέργεια των ατομικών συνεντεύξεων, έλλειψη διερμηνέων και ανυπαρξία νομικής συνδρομής στους αιτούντες. Μετά την υπόθεση *M.S.S.*, πολλά κράτη-μέλη ανέστειλαν τη μεταφορά υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελλάδα με βάση τις ρυθμίσεις του Κανονισμού Δουβλίνο II,⁴⁸ και εξέτασαν τα ίδια τις αιτήσεις. Για πρώτη φορά στη μεταπολιτευτική ιστορία της, η Ελλάδα αντιμετωπίζεται και πάλι ως χώρα αποστολής, και όχι ως χώρα υποδοχής, προσφύγων.

Έπειτα από τη διεθνή και την εσωτερική πίεση, ψηφίστηκε νόμος που προβλέπει τη σύσταση ανεξάρτητης Υπηρεσίας Ασύλου. Η Υπηρεσία ξεκίνησε τη λειτουργία της τον Ιούνιο του 2013. Είναι καταρχάς

48 Ο λεγόμενος Κανονισμός Δουβλίνο II (ή Κανονισμός 343/2002) της ΕΕ καθορίζει τη χώρα η οποία θα είναι υπεύθυνη για να δώσει άσυλο στον αιτούντα πρόσφυγα. Σύμφωνα με τον Κανονισμό, ένας μετανάστης δικαιούται να ζητήσει άσυλο στην ευρωπαϊκή χώρα στην οποία θα εισέλθει την πρώτη φορά. Μετανάστες οι οποίοι εισέρχονται στην Ελλάδα και κατόπιν μεταβαίνουν σε άλλη χώρα για να αιτηθούν άσυλο πρέπει, σύμφωνα με τον Κανονισμό, να επιστρέφονται πίσω στην Ελλάδα.

θετικό ότι η νέα υπηρεσία παραλαμβάνει μεγαλύτερο αριθμό αιτημάτων και ότι η εξέτασή τους γίνεται χωρίς καθυστέρηση,⁴⁹ καθώς και ότι η εξέταση των νέων αιτήσεων γίνεται από εξειδικευμένο προσωπικό, λαμβάνοντας υπόψη και τα κείμενα των διεθνών οργανισμών. Η διαφορά φάνηκε σε πολλαπλά επίπεδα: στην αύξηση του ποσοστού αποδοχής των αιτήσεων, που για το έτος 2013 έφθασε το 18%,⁵⁰ στη σημαντική ελάττωση του χρόνου εξέτασης των αιτημάτων, καθώς και στην αιτιολόγηση των αποφάσεων, που είναι πλέον εκτενής.

Ωστόσο, πολλά προβλήματα παραμένουν, με σημαντικότερα ότι: α) τα υπάρχοντα Γραφεία δεν επαρκούν για την απρόσκοπτη πρόσβαση των προσφύγων, καθώς τα περιφερειακά Γραφεία Ασύλου που προβλέπονται από τον Ν. 3907/2011 δεν έχουν ακόμα ξεκινήσει τη λειτουργία τους (πρόσφατα μόνο δημιουργήθηκαν σε Έβρο, Μυτιλήνη και Ρόδο) και β) υπό όρους διατηρείται η πρακτική της διοικητικής κράτησης σε βάρος των αιτούντων άσυλο.⁵¹ Θα χρειαστεί κάποιος χρόνος για μια ασφαλέστερη αξιολόγηση της νέας υπηρεσίας. Πάντως, η λειτουργία ενός δίκαιου και αποτελεσματικού συστήματος εξέτασης αιτημάτων άσυλου είναι διεθνής υποχρέωση της χώρας, αλλά και στοιχειώδης εκδήλωση αλληλεγγύης απέναντι στους διωκόμενους πρόσφυγες.

2. Κράτηση-συνθήκες κράτησης. Η διοικητική κράτηση μπορεί να επιβληθεί, σύμφωνα με τον ελληνικό νόμο, σε οποιονδήποτε βρίσκεται παράνομα στο ελληνικό έδαφος. Η κράτηση είναι δυναμική, και όχι υποχρεωτική. Επιβάλλεται κυρίως όταν ο αλλοδαπός κρίνεται επικίνδυνος για τη δημόσια τάξη και ασφάλεια, καθώς και σε περιπτώσεις που θεωρείται επιβεβλημένη, προκειμένου να εξασφαλιστεί η απέλασή του από τη χώρα.

Στην πράξη, η χώρα μας εφαρμόζει την κράτηση αδιακρίτως, χωρίς να εξετάζει τις ουσιαστικές προϋποθέσεις για την επιβολή της. Κατ' αυτό τον τρόπο, όμως, φυλακίζονται συλλήβδην άνθρωποι που δεν έχουν διαπράξει κάποια αξιόποινη πράξη, με μόνο τους παράπτωμα ότι δεν διαθέτουν νομιμοποιητικά έγγραφα. Η διοίκηση, δυστυχώς, εφαρμόζει στην πράξη την κράτηση ακόμα και έναντι

49 Βλ. Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες-Γραφείο Ελλάδας, «Επίκαιρα ζητήματα προσφυγικής προστασίας στην Ελλάδα» (goo.gl/lyxhJX).

50 Τα στοιχεία από την ιστοσελίδα του Υπουργείου Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, Υπηρεσία Ασύλου, goo.gl/TRuHuW.

51 Βλ. το σχετικό δελτίο Τύπου της Καμπάνιας για την Πρόσβαση στο Άσυλο, goo.gl/XLd0Dg.

ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, όπως οι ανήλικοι και οι έγκυες. Πολύ συχνή είναι επίσης η περίπτωση κράτησης ανθρώπων που προέρχονται από χώρες στις οποίες η απέλαση είναι αδύνατη, λόγω της έκρυθμης κατάστασης που επικρατεί σε αυτές.

Είναι ιδιαίτερα προβληματικό το ότι η διοικητική κράτηση επιβάλλεται ακόμα και στους αιτούντες πολιτικό άσυλο. Ο χρόνος της κράτησης, σύμφωνα με τη νεότερη νομοθεσία (ΠΔ 113/2013), μπορεί να φτάσει ακόμα και τους 18 μήνες – και μιλάμε για ανθρώπους που στη συντριπτική τους πλειοψηφία δεν μπορούν να απελαθούν, και άρα απλώς θα αφεθούν ελεύθεροι μόλις συμπληρωθεί αυτό το διάστημα. Τουτέστιν, πολύμηνη κράτηση υπό συνθήκες που συνιστούν πλήρη απαξίωση της ανθρώπινης ζωής, και όλα αυτά για το τίποτα.

Εξαιρετικά προβληματικό, επίσης, είναι το γεγονός ότι, από την πλευρά της ελληνικής πολιτείας, με βάση την αρ. 44/2014 γνωμοδότηση του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους,⁵² που έγινε αποδεκτή από τον τότε υπουργό Προστασίας του Πολίτη, δόθηκε η δυνατότητα επ' αόριστον παράτασης της κράτησης αλλοδαπών σε κέντρα κράτησης. Η ανωτέρω γνωμοδότηση και η αντίστοιχη υπουργική απόφαση επικρίθηκαν ευρύτατα, ενώ κρίθηκαν και αντισυνταγματικές από διοικητικά δικαστήρια της χώρας.⁵³ Ωστόσο, η διοίκηση την ακολούθησε για έναν περίπου χρόνο (υπό το πρόσχημα της «φιλοξενίας» των αλλοδαπών στα κέντρα κράτησης για όσο διάστημα είναι ανέφικτη η απέλασή τους στη χώρα προέλευσής τους), κάτι που σταμάτησε μόνο μετά την κυβερνητική αλλαγή, τον Ιανουάριο του 2015.

Η χώρα μας έχει αποτύχει μέχρι σήμερα να βελτιώσει τις συνθήκες στα κέντρα κράτησης αλλοδαπών. Οι καταδίκες από διεθνή δικαστήρια και οι επικριτικές εκθέσεις διεθνών οργανισμών είναι συνεχείς.⁵⁴ Είναι εντυπωσιακή η απόφαση του Μονομελούς Πλημμελειοδικείου Ηγουμενίτσας, το 2012,⁵⁵ που αθώωσε κατηγορούμενους για απόδραση, κρίνοντας ότι αυτοί βρέθηκαν σε κατάσταση ανάγκης, καθώς οι συνθήκες κράτησής τους

52 Για το κείμενο της απόφασης, βλ. goo.gl/5ikl7H.

53 Βλ. το ρεπορτάζ της Όλγας Κλώντζα, εφ. *Το Βήμα*, 31.5.2014 (goo.gl/XAczWL).

54 Ενδεικτικά, *S.D. vs Greece* 53541/07, *R.U. vs Greece* 2237/08.

55 Απόφαση αρ. 682/2012. Βλ. σχετική ανακοίνωση της Ομάδας Δικηγόρων για τα Δικαιώματα των Προσφύγων και των Μεταναστών (goo.gl/P6HIC5).

συνιστούσαν βασανιστήριο. Η συγκεκριμένη απόφαση εγχώριου δικαστηρίου αποτελεί την πιο εντυπωσιακή και εύγλωττη ομολογία της ελληνικής πολιτείας ότι απέτυχε να βελτιώσει τις συνθήκες στους χώρους κράτησης.

Δυστυχώς, στη δημόσια συζήτηση τα αυτονόητα ακόμα αποσιωπούνται. Ας δούμε μερικά βασικά: Πρώτον, η κράτηση αυτή είναι διοικητικού και όχι ποινικού χαρακτήρα. Οι κρατούμενοι μετανάστες δεν είναι εγκληματίες. Δεύτερον, ειδικά όσοι δικαιούνται πολιτικό άσυλο δεν εισέρχονται παράνομα στη χώρα· παράνομη είναι η βίαιη απώθηση ή απομάκρυνσή τους. Οι πρόσφυγες αποτελούν μικρό αλλά όχι αμελητέο μέρος των «χωρίς χαρτιά» μεταναστών. Τρίτον, εάν η απομάκρυνση από το έδαφος της χώρας δεν επιτυγχάνεται ή είναι εκ των πραγμάτων ανέφικτη, η επί μακρόν κράτηση καθίσταται όχι μόνο άνευ αντικειμένου αλλά και παράνομη.⁵⁶

Δεν μπορεί, προφανώς, να αμφισβητήσει κανείς ότι η αντιμετώπιση και διαχείριση των μεταναστών οι οποίοι εισήλθαν παράτυπα στη χώρα είναι ζήτημα το οποίο ανήκει στις αρμοδιότητες του κράτους. Οι αρμοδιότητες όμως αυτές οφείλουν να υπακούουν σε γενικούς κανόνες που αφορούν ειδικά ζητήματα, όπως η πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου, η επαρκής πρόσβαση σε θεμελιώδη δικαιώματα (λ.χ. ιατροφαρμακευτική περίθαλψη) ή σε γενικά δικαιώματα (λ.χ. συνθήκες κράτησης και νομιμότητα της στέρησης της ελευθερίας).⁵⁷

Συνεπώς, η διοικητική κράτηση, που προβλέπεται από τον νόμο ως εξαίρεση, δεν είναι δυνατόν να συνεχιστεί να εφαρμόζεται ως κανόνας. Επιτακτική είναι η επανεξέταση της λειτουργίας των υφιστάμενων χώρων κράτησης για όσους κρατούνται και η μετατροπή τους σε χώρους που θα πληρούν τις προϋποθέσεις του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Επιτακτική, τέλος, είναι και η χρησιμοποίηση εναλλακτικών μέτρων (π.χ. υποχρέωση εμφάνισης σε αστυνομικό τμήμα, παρακράτηση ταξιδιωτικών εγγράφων, παροχή κατάλληλων εγγυήσεων), αντί της κράτησης, η οποία έχει αποδειχθεί πολυέξοδη και αναποτελεσματική.

56 Κωστής Παπαϊωάννου, «Ξένιος Ζευς: Θεός του βασανισμού», εφ. *Τα Νέα*, 17.4.2013, διαθέσιμο στο μπλογκ Αντίφωνο (goo.gl/h36Z5o).

57 Κωνσταντίνος Τσιτσελίκης, «Το μαύρο παγόβουνο», *Protagon*, 9.4.2013 (goo.gl/2YkxQd).

6

«Οι μετανάστες αποτελούν υγειονομική βόμβα»

Τον Απρίλιο του 2012, οι υπουργοί Προστασίας του Πολίτη και Υγείας, με αφορμή την Υγειονομική Διάταξη για την «προστασία της δημόσιας υγείας»,⁵⁸ χαρακτήρισαν το «μεταναστευτικό πρόβλημα» «υγειονομική βόμβα που είναι έτοιμη να εκραγεί και πρέπει να αντιμετωπιστεί με σοβαρότητα, υπευθυνότητα, ενάντια σε κάθε είδους λαϊκισμό». Η Υγειονομική Διάταξη προσδιόριζε τα λοιμώδη νοσήματα που αποτελούσαν «κίνδυνο για τη δημόσια υγεία» και καθιέρωνε, μεταξύ άλλων, «την υποχρεωτική παραπομπή στις υγειονομικές δομές της χώρας των πασχόντων και των ατόμων που ανήκουν στις ομάδες υψηλού κινδύνου, προκειμένου να διενεργηθούν οι αναγκαίοι έλεγχοι και να παρασχεθεί η απαιτούμενη θεραπευτική αγωγή».⁵⁹ Οι αρμόδιοι υπουργοί επικαλέστηκαν αφενός τις άθλιες συνθήκες διαβίωσης των «παράνομων μεταναστών» στο κέντρο της Αθήνας και τη ραγδαία αύξηση των κρουσμάτων HIV, αφετέρου συνέδεσαν την «παράνομη μετανάστευση» με την ύπαρξη πάνω από 600 οίκων ανοχής χωρίς άδεια. Λίγο καιρό πριν, οι στερούμενοι νομιμοποιητικών εγγράφων μετανάστες είχαν συνδεθεί και με ασθένειες που φέρονταν να μην προσβάλλουν πλέον τον ελληνικό πληθυσμό, όπως η ελονοσία και η φυματίωση. Η Υγειονομική Διάταξη, σε συνδυασμό με τα άρθρα 58 και 59 του Ν. 4075/2012, εισήγαγε την κατάσταση υγείας ευάλωτων ατόμων ως αυτοτελή λόγο διοικητικής κράτησης ή/και απέλασής τους.

58 Υγειονομική Διάταξη ΓΥ/39Α (ΦΕΚ 1002, τ. Β', 2012), «Ρυθμίσεις που αφορούν τον περιορισμό της διάδοσης λοιμωδών νοσημάτων» (goo.gl/V5g9VJ).

59 Βλ. το σχετικό δελτίο Τύπου από τη συνέντευξη των δύο υπουργών (goo.gl/yZ4WfV).

Ένα χρόνο αργότερα, μετά τις έντονες αντιδράσεις ευρέος φάσματος κοινωνικών και επιστημονικών φορέων και τη διεθνή κατακραυγή, η Υγειονομική Διάταξη ΓΥ/39Α, με τη σύμφωνη γνώμη του Εθνικού Συμβουλίου Δημόσιας Υγείας, καταργήθηκε. Ωστόσο, στις 26 Ιουνίου 2013, την επαύριο της ανάληψης των καθηκόντων του, ο υπουργός Υγείας της νέας κυβέρνησης, Άδωνις Γεωργιάδης, την επανέφερε σε ισχύ, επαναφέροντας ταυτόχρονα στην πολιτική ατζέντα την ακροδεξιά ρητορεία που ταυτίζει συλλήβδην τους μετανάστες με «υγειονομικές βόμβες» που απειλούν το ευ ζην της ελληνικής κοινωνίας. Η Διάταξη καταργήθηκε τον Απρίλιο του 2015, με απόφαση του υπουργού Υγείας της νέας κυβέρνησης, Παναγιώτη Κουρουμπλή.

Ποια είναι η αλήθεια;

Ασφαλώς, η πολιτική αυτή επιλογή, που εξέφραζε η Υγειονομική Διάταξη 39Α, ταυτίζοντας την προστασία της δημόσιας υγείας με τη μετανάστευση, και μάλιστα με τους όρους που είδαμε παραπάνω,⁶⁰ χαρακτηρίζεται από ακραίο κυνισμό. Ακόμα πιο ενδιαφέρον, όμως, είναι ότι η αντίληψη αυτή δεν τεκμηριώνεται από κανένα επιδημιολογικό δεδομένο, ενώ ο εξαναγκαστικός ιατρικός έλεγχος για σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα βρίσκεται στον αντίποδα όλων των σχετικών διεθνών κανονισμών. Την άνοιξη του 2012, σωρεία παρανομιών χαρακτήρισαν την υλοποίηση της Διάταξης

60 «Θέτουμε σε κίνδυνο την υγεία και τη ζωή των ανθρώπων, και των Ελλήνων και των μεταναστών. Αν εκραγεί η υγειονομική βόμβα στην καρδιά της Αθήνας και των μεγάλων πόλεων, οι συνέπειες θα είναι ανυπολόγιστες»: Μιχάλης Χρυσοχοϊδης, υπουργός Προστασίας του Πολίτη, στην κοινή συνέντευξη Τύπου (goo.gl/yZ4WfV). «Η υγειονομική βόμβα του AIDS δεν βρίσκεται πλέον μέσα στο γκέτο των αλλοδαπών όπως συνέβαινε μέχρι πρότινος, ξέφυγε από το γκέτο τώρα. Προσωπικά, αλλά και όλες οι αρμόδιες αρχές προσπαθήσαμε πολύ γι' αυτό, για να μην ξεφύγει. Γι' αυτό φώναξα τους τελευταίους μήνες: Μην πηγαίνετε με παράνομα εκδιδόμενες αλλοδαπές»: Ανδρέας Λοβέρδος, υπουργός Υγείας, σε συνέντευξη στο ραδιόφωνο της NET, όπως παρατίθεται σε δημοσίευμα της εφ. Έθνος, 20.11.2013 (goo.gl/sIEkG1).

στην υπόθεση των οροθετικών γυναικών: συλλήψεις, εξαναγκασμός σε ιατρικές εξετάσεις, κράτηση, δημοσιοποίηση φωτογραφιών, διαπόμπευση, με δυο λόγια σκανδαλώδης παραβίαση δικαιωμάτων. Η ασθένεια ποινικοποιήθηκε, με αποτέλεσμα να στοχοποιηθούν και να στιγματιστούν οι πιο ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες, όπως οι μετανάστες, οι αιτούντες άσυλο, οι χρήστες ενδοφλέβιων ναρκωτικών, τα εκδιδόμενα πρόσωπα και τα θύματα εμπορίας ανθρώπων.

Οι ίδιες οι πηγές που οι υπουργοί επικαλούνταν για την υποστήριξη των θέσεών τους τους τούς διαψεύδουν, αποκαλύπτοντας ότι όσα ισχυρίζονταν είναι αντιεπιστημονικά και αβάσιμα. Οι επίσημες εκθέσεις του Κέντρου Ελέγχου Πρόληψης Νοσημάτων (ΚΕΕΛΠΝΟ) και του Ευρωπαϊκού Κέντρου Πρόληψης και Ελέγχου Ασθενειών (ECDC) αποδεικνύουν ότι η φυματίωση σταθερά μειώνεται τα τελευταία χρόνια, και πάντως στην Ελλάδα το σχετικό ποσοστό είναι σαφώς μικρότερο από ό,τι σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Όλες οι μηνιαίες εκθέσεις δεδομένων επιδημιολογικής παρατήρησης του 2012 του ΚΕΕΛΠΝΟ, λ.χ., δείχνουν σαφή μείωση των κρουσμάτων φυματίωσης σε σχέση με τη διάμεση τιμή των αντίστοιχων δηλωθέντων κρουσμάτων, το 2004-2011.⁶¹

Επίσης, η ελονοσία δεν μεταδίδεται από άνθρωπο σε άνθρωπο αν δεν συντρέχουν συγκεκριμένες συνθήκες. Όσον αφορά δε τους φορείς HIV, το ΚΕΕΛΠΝΟ επιβεβαιώνει ότι η μεγάλη αύξηση αποδίδεται στα άτομα που κάνουν ενδοφλέβια χρήση ναρκωτικών. Τέλος, έωλη είναι και η κατηγορία περί σύνδεσης των στερούμενων νομιμοποιητικών εγγράφων μεταναστών με την ύπαρξη οίκων ανοχής χωρίς άδεια. Κι αυτό γιατί η ύπαρξη οίκων ανοχής χωρίς άδεια είναι κατά κύριο λόγο αποτέλεσμα της αδικαιολόγητης διεύρυνσης των περιορισμών που σχετίζονται με την εγκατάσταση εκδιδόμενων προσώπων σε οικήματα (π.χ. ελάχιστες προβλεπόμενες αποστάσεις), οι οποίες δεν έχουν καμία σχέση με την ύπαρξη μεταναστών.⁶²

61 Βλ., ενδεικτικά, τις ακόλουθες εκθέσεις του ΚΕΕΛΠΝΟ: Ιανουάριος 2012: goo.gl/ehJ0wl, Φεβρουάριος 2012: goo.gl/CUNEvx, Μάρτιος 2012: goo.gl/u15w2t.

62 Βάσει του Ν. 2734/1999.

Η Υγειονομική Διάταξη ΓΥ/39Α περιελάμβανε εκτενή κατάλογο νοσημάτων επικίνδυνων για τη δημόσια υγεία. Ανάμεσά τους, η γρίπη, η φυματίωση, η ελονοσία, η πολιομυελίτιδα, η σύφιλη, η ηπατίτιδα και άλλα σεξουαλικά μεταδιδόμενα λοιμώδη νοσήματα, ανάμεσα στα οποία και το HIV/AIDS. Επίσης, προσδιορίζει συγκεκριμένες ομάδες προς έλεγχο κατά προτεραιότητα, μεταξύ των οποίων τα άτομα που κάνουν χρήση ενδοφλέβιων ναρκωτικών ουσιών, τα εκδιδόμενα άτομα, οι μετανάστες χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα που προέρχονται από χώρες όπου «ενδημούν τέτοια νοσήματα», καθώς και άτομα που διαβιούν σε οικίες ή χώρους όπου δεν πληρούνται οι στοιχειώδεις όροι υγιεινής, συμπεριλαμβανομένων και των αστέγων.

Κίνδυνο για τη δημόσια υγεία δεν συνιστούν οι μετανάστες αλλά οι συνθήκες υπό τις οποίες κρατούνται

Οι τοποθετήσεις περί δημόσιας υγείας και ασφάλειας αποτέλεσαν, δυστυχώς, πρωτίστως επικοινωνιακό υλικό προεκλογικής χρήσης. Διαφωτιστική στο θέμα του ζητήματος της δημόσιας υγείας είναι η τοποθέτηση των Γιατρών του Κόσμου και των Γιατρών Χωρίς Σύνορα, οι οποίοι αντιμετωπίζουν καθημερινά περιπτώσεις ασθενών μεταναστών και αστέγων στις υποβαθμισμένες περιοχές της Αθήνας αλλά και στα σύνορα. Σύμφωνα με όσα οι ίδιοι καταμαρτυρούν, οι μετανάστες δεν έρχονται ασθενείς από τη χώρα τους. Αντιθέτως, ασθενούν στην Ελλάδα λόγω των άθλιων συνθηκών διαβίωσης και υγιεινής.⁶³ Συγκεκριμένα, σχετική αναφορά των Γιατρών Χωρίς Σύνορα⁶⁴ δείχνει ότι το 63% των ασθενειών που παρουσιάζουν οι μετανάστες στην περιοχή του Έβρου οφείλονται στις συνθήκες κράτησης. Οι επτά συχνότερες διαγνώσεις της περιόδου από τον Δεκέμβριο του 2010 μέχρι τον Απρίλιο του 2011 αφορούσαν λοιμώξεις του ανώτερου αναπνευστικού, μυοσκελετικά προβλήματα, διάρροια, γαστρεντερικές διαταραχές,

63 Βλ. το κείμενο τεκμηρίωσης της Ελληνικής Ένωσης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (goo.gl/eRICms).

64 Βλ. goo.gl/23er4W.

λοιμώξεις του κατώτερου αναπνευστικού, ψυχολογικά συμπτώματα και δερματοπάθειες. Οι συγκεκριμένες επτά συχνότερες διαγνώσεις ευθύνονται για το 63% των συνολικών ιατρικών περιστατικών και οφείλονται ή/και συνδέονται με τις απάνθρωπες, κατά κοινή ομολογία, συνθήκες κράτησης: συνωστισμός, έλλειψη συνθηκών υγιεινής, προβλήματα πρόσβασης σε καθαρό νερό, έλλειψη κατάλληλου αερισμού, προαυλισμού και ποιότητας στο φαγητό.⁶⁵ Συνεπώς, αυτό που συνιστά σοβαρό αντικείμενο ανησυχίας για την υγεία των μεταναστών, και κατά συνέπεια τη δημόσια υγεία, είναι πρωτίστως οι απαράδεκτες συνθήκες κράτησής τους.

Πρόσφατα, ο πρόεδρος της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Αστυνομικών Υπαλλήλων, Χρήστος Φωτόπουλος, δήλωσε: «Έχουμε επισημάνει πολλές φορές στην ηγεσία τις απαράδεκτες συνθήκες που επικρατούν στα κρατητήρια των αστυνομικών υπηρεσιών, εξαιτίας της μακροχρόνιας κράτησης, κυρίως υπό απέλαση αλλοδαπών, αλλά και τους κινδύνους που δημιουργούνται τόσο για τους αστυνομικούς όσο και για τους κρατούμενους».⁶⁶ Στην ίδια κατεύθυνση κινείται και το ενημερωτικό σημείωμα του Ιδρύματος Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, που αναφέρεται στις απαράδεκτες συνθήκες διαβίωσης στο κέντρο κράτησης της Αμυγδαλέζας, επισημαίνοντας ότι «δεν θα πρέπει να παραλείψουμε ότι τα κρούσματα φυματίωσης και άλλων μεταδοτικών ασθενειών μαρτυρούν την απουσία καθαριότητας και υγιεινής στους χώρους αυτούς».⁶⁷

Οι διατάξεις που απαγορεύουν και τιμωρούν ποινικά την περιθάλψη μεταναστών χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα οδηγούν σε απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείρισή τους και προσβάλλουν το δικαίωμά τους σε κοινωνική αρωγή και προστασία της υγείας. Επίσης, αυτές ακριβώς οι διατάξεις θέτουν σε κίνδυνο τη δημόσια υγεία, καθώς αποκλείουν τους «χωρίς χαρτιά» μετανά-

65 Επίσης, τα ψυχολογικά συμπτώματα, στην πλειονότητά τους (85%), προκαλούνται ή επιδεινώνονται από την κράτηση, σε συνδυασμό με την έλλειψη γνώσης για το παρόν ή μελλοντικό νομικό καθεστώς και τις συγκεκριμένες απάνθρωπες συνθήκες στους χώρους κράτησης. Στο ίδιο, σ. 9.

66 Βλ. το ρεπορτάζ της Αναστασίας Γαλάνη, *newpost*, 18.10.2014 (goo.gl/aTafHK).

67 Βλ. το σχετικό δελτίο τύπου, goo.gl/xeZZfu.

στες από την πρόσβαση σε νοσοκομείο και τη νοσηλεία, με όλες τις συνέπειες που μπορεί να έχει κάτι τέτοιο για όλους όσους ζουν στη χώρα, Έλληνες και μη.⁶⁸

Σε ό,τι αφορά την Υγειονομική Διάταξη, πρέπει να επισημάνουμε ότι η επαναφορά της βασιζόταν σε μια καταχρηστική ερμηνεία του Αναθεωρημένου Διεθνή Κανονισμού του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας, στον οποίο, ωστόσο, πουθενά δεν προβλέπεται ο καταναγκαστικός ιατρικός έλεγχος σε μετανάστες χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα ή σε εκδιδόμενα άτομα, ούτε περιγράφονται πουθενά ως «δημόσιος κίνδυνος» λόγω της φυλής, του φύλου ή του επαγγέλματός τους. Αντίθετα, διακρίσεις που προκύπτουν από τέτοιες παρεμβάσεις απαγορεύονται ρητά, και οποιαδήποτε παροχή υγειονομικής αντιμετώπισης οφείλει πάντα να γίνεται με γνώμονα την «αρχή της αναλογικότητας», της προστασίας των ανθρώπινων δικαιωμάτων και τη συναίνεση των ανθρώπων που χρειάζονται βοήθεια.

Συνεπώς, παρότι η κράτηση για λόγους δημόσιας υγείας επιτρέπεται σε ορισμένες περιστάσεις, κάτι τέτοιο δεν δικαιολογεί την κράτηση ατόμων αποκλειστικά για τον σκοπό της διεξαγωγής υποχρεωτικών ιατρικών διαδικασιών. Άλλωστε, η υποχρεωτική εξέταση και υποβολή σε θεραπεία ασθενών απαγορεύεται ρητά τόσο από τις διεθνείς συνθήκες όσο και από το ελληνικό Σύνταγμα.⁶⁹ Κατ' εξαίρεση, μπορεί να προβλεφθεί υποχρέωση εξέτασης και μόνο για τους αιτούντες άσυλο,⁷⁰ ενώ για τους μετανάστες ως προϋπόθεση εισόδου στη χώρα και όχι παραμονής σε αυτή.⁷¹ Σε κάθε περίπτωση, υποχρεωτική θεραπεία μπορεί να νοηθεί μόνο εφόσον υπάρχουν στοιχεία επικείμενου κινδύνου δημόσιας υγείας. Ο κίνδυνος αυτός όμως πρέπει να είναι πραγματικός και όχι εικαζόμενος, και κάθε ιατρική πράξη χωρίς

68 Βλ. σχετική ανακοίνωση της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (goo.gl/6CKQXD).

69 Συγκεκριμένα, απαγορεύεται από το άρθρο 47, παράγρ. 3 του Ν. 2071/1992 για τα δικαιώματα του νοσοκομειακού ασθενούς, το άρθρο 5 του Ν. 2619/1998 με τον οποίο κυρώθηκε η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τη Βιοϊατρική, ενώ παραβιάζει προδήλως το δικαίωμα του ασθενούς στην αυτονομία που κατοχυρώνεται στο άρθρο 5 του Συντάγματος.

70 Βάσει του άρθρου 9 της Οδηγίας 2003/9/ΕΚ.

71 Βάσει του άρθρου 31, παράγρ. 2 του Ν. 3991/2011 (Διεθνής Υγειονομικός Κανονισμός του ΠΟΥ).

τη συναίνεση του υποβαλλόμενου σε αυτή άτομου είναι παράνομη.⁷²

Τρία σχεδόν χρόνια μετά τη χρήση της συγκεκριμένης διάταξης για τη διαπόμπευση οροθετικών γυναικών, τα ακραία ρατσιστικά πολιτικά αποτελέσματα που παρήγαγε δεν είχαν υποχωρήσει. Σε κοινοβουλευτική ερώτηση, τον Οκτώβριο του 2014, ο ανεξάρτητος βουλευτής Βασίλης Καπερνάρος αναρωτιόταν «πώς θα προστατευτούν οι αθώοι πολίτες από την ύπαρξη οροθετικών ιερόδουλων που συνεχίζουν να εκδίδονται». Ο αρμόδιος υπουργός Βασίλης Κικίλιας του απάντησε, μεταξύ άλλων, ότι «σε περίπτωση που πρόκειται για αλλοδαπές εκδιδόμενες εφαρμόζεται ειδική δράση, με σκοπό, πέρα από τις ποινικές κυρώσεις, να δρομολογείται κατά προτεραιότητα η διαδικασία απέλασής τους».⁷³

Μια ρεαλιστική αλλά και ανθρώπινη προσέγγιση του ζητήματος απαιτεί, καταρχάς, την κατάργηση των διατάξεων βάσει των οποίων η κατάσταση υγείας ευάλωτων ατόμων αποτελεί αυτοτελή λόγο διοικητικής κράτησης ή και απέλασής τους. Η επιβολή περιορισμών στην αυτονομία σε βάρος προσώπων ή ομάδων προσώπων με κριτήριο την ένταξή τους σε συγκεκριμένες κατηγορίες (π.χ. σε βάρος μεταναστών, αιτούντων άσυλο, διαβιούντων σε συνθήκες φτώχειας, χρηστών ενδοφλέβιων ναρκωτικών, εκδιδόμενων ατόμων, θυμάτων εμπορίας ανθρώπων κ.λπ.) συνιστά διάκριση, στοχοποιεί και στιγματίζει πρόσωπα ή ολόκληρες ομάδες, με πρόσχημα την προστασία της δημόσιας υγείας, ενώ αντίκειται στο Σύνταγμα και το διεθνές δίκαιο.

Απαιτεί, δεύτερον, την κατάργηση των διατάξεων που απαγορεύουν και τιμωρούν ποινικά (με εξαίρεση τις περιπτώσεις έκτακτης νοσηλείας) την περίθαλψη μεταναστών χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα. Οι διατάξεις αυτές οδηγούν σε απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση των μεταναστών και προσβάλλουν το δικαίωμά τους σε κοινωνική αρωγή και προστασία της υγείας. Και, εν τέλει, αυτές ακριβώς οι διατάξεις θέτουν σε κίνδυνο τη δημόσια υγεία, καθώς αποκλείουν τους «χωρίς χαρτιά» μετανάστες από την πρόσβαση σε νοσοκομείο και νοσηλεία, με όλες τις συνέπειες που μπορεί να έχει

72 Βλ. σχετικά το κείμενο τεκμηρίωσης της Ελληνικής Ένωσης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (goo.gl/4zgzUe).

73 Απάντηση του υπουργού Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη Β. Κικίλια σε ερώτηση του βουλευτή Τ. Καπερνάρου, αρ. 3997/24.10.2014 (goo.gl/tnRUlt).

κάτι τέτοιο για όσους ζουν στη χώρα, Έλληνες και μη. Απαραίτητο στοιχείο της προστασίας και προαγωγής της δημόσιας υγείας είναι η απρόσκοπτη πρόσβαση κάθε ατόμου, επομένως και όλων των μεταναστών που διαβιούν στην ελληνική επικράτεια, στις δομές δημόσιας παροχής φροντίδας.

7

«Έχουν έρθει εδώ και μας παίρνουν τις δουλειές»

«Στην Ελλάδα υπάρχουν τόσος άνεργοι όσος και παράνομοι μετανάστες και αυτό δεν μπορεί να συνεχιστεί άλλο», δήλωνε ο τότε πρωθυπουργός Αντώνης Σαμαράς, στις 21.10.2013, στη Βαλέτα, μετά τη συνάντηση με τον Μαλτέζο ομόλογο του.⁷⁴

Καθώς η κρίση την οποία ζούμε συνεχίζεται και εντείνεται, το θέμα της απασχόλησης των μεταναστών στις αγορές εργασίας επανέρχεται διαρκώς, με έντονο τρόπο. Η επιφυλακτικότητα και η καχυποψία, που υπήρχαν από παλιότερα, γιγαντώνονται όσο η οικονομία των χωρών υποδοχής βυθίζεται στην κρίση, το βιοτικό επίπεδο υποβαθμίζεται, οι ευκαιρίες απασχόλησης μειώνονται, και ταυτόχρονα αυξάνεται η ανεργία. Σε αυτή ακριβώς τη συγκυρία αναβιώνουν οι εθνικιστικές ή/και συντηρητικές απόψεις, σύμφωνα με τις οποίες οι μετανάστες αφαιρούν θέσεις εργασίας από το γηγενές εργατικό δυναμικό.

Ποια είναι η αλήθεια;

Όλα τα ακροδεξιά κόμματα, σε όλες τις χώρες του κόσμου, επαναλαμβάνουν το ίδιο σύνθημα: *Οι ξένοι, που εισβάλλουν στη χώρα μας, φταίνε για την ανεργία.* Ποτέ, βέβαια, κανένα ακροδεξιό κόμμα δεν εξετάζει την άλλη όψη του νομίσματος: το γεγονός ότι σε άλλες χώρες ζουν και δουλεύουν μετανάστες που είναι πολίτες του κράτους το οποίο υφίσταται την «εισβολή». Έτσι, η ελληνική Ακροδεξιά κραυγάζει ότι οι μετανάστες ευθύνονται για την ανεργία στην Ελλάδα, αποσιωπώντας την παρουσία εκατομμυρίων Ελλήνων και Ελληνίδων στο εξωτερικό, είτε στην Ευρώπη είτε την Αμερική είτε την Αυστραλία.

Εκτός αυτού, όπως αποδεικνύουν τα στοιχεία και θα δούμε αμέ-

74 Βλ. το ρεπορτάζ της εφ. *Το Βήμα*, 21.10.2013 (goo.gl/13NZhy).

σως παρακάτω, οι ξένοι μετανάστες, σε όλες σχεδόν τις περιπτώσεις, απασχολήθηκαν σε θέσεις εργασίας τις οποίες δεν διεκδικούσαν Έλληνες.

Ντόπιο και ξένο εργατικό δυναμικό δεν ανταγωνίζονται για τις ίδιες θέσεις εργασίας

Στην πρόσφατη ιστορία της μετανάστευσης στην Ελλάδα δεν εντοπίστηκε –αν εξαιρέσουμε τον χώρο της οικοδομής– σοβαρός ανταγωνισμός για τις ίδιες θέσεις εργασίας μεταξύ ντόπιων και ξένων ούτε κάποια σοβαρή επίπτωση στο επίπεδο των μισθών. Ο βασικός λόγος είναι ότι, κατά βάση, οι μετανάστες απασχολήθηκαν σε θέσεις ανειδίκευτης και χειρωνακτικής εργασίας, που δεν ήταν δημοφιλείς στις τάξεις των γηγενών. Η μεταναστευτική εργασία υπήρξε σε μεγάλο βαθμό ανασφάλιστη, ενώ οι σχετικές θέσεις εργασίας ήταν επισφαλείς, κακοπληρωμένες και όχι ελκυστικές για τους ντόπιους.

Λόγω του χαμηλού κόστους της μεταναστευτικής εργασίας, δημιουργήθηκε πρόσθετη ζήτηση θέσεων εργασίας, η οποία, με τη σειρά της, δημιούργησε επιπλέον θέσεις απασχόλησης για γηγενείς εργαζόμενους. Μεγάλος αριθμός απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα της οικονομίας μετακινήθηκε σε άλλους τομείς (κυρίως στις υπηρεσίες), ενώ πολλές χιλιάδες γυναίκες αποδεσμεύθηκαν από την οικιακή εργασία και εντάχθηκαν στην αγορά εργασίας.

Τη δεκαετία 1998-2008, που σημαδεύτηκε από την αύξηση και νομιμοποίηση του μεταναστευτικού πληθυσμού στην Ελλάδα, οι θέσεις απασχόλησης στην Ελλάδα αυξήθηκαν κατά 541.000. Από αυτές, οι 322.000 αφορούσαν γυναίκες. Στο ίδιο διάστημα (1998-2008), ο ετήσιος ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ ήταν 3,5%, ενώ η ανεργία κινήθηκε πτωτικά από το 11,4% στο 7,9%.⁷⁵ Επομένως, η συμβολή του μεταναστευτικού πληθυσμού στην αύξηση του ΑΕΠ, τη μείωση της ανεργίας και τη βελτίωση των μεγεθών της ελληνικής οικονομίας δεν μπορεί να αμφισβητηθεί σοβαρά.

Η εκδήλωση της κρίσης, το 2008, σίγουρα μεταβάλλει τα δεδομένα. Η παρατεταμένη λιτότητα και ύφεση εκτόξευσε την ανεργία

από το 7,5% στο 27,9%.⁷⁶ Το 2008 οι άνεργοι ήταν 300.000 και σήμερα 1.360.000, χωρίς ο αριθμός των αλλοδαπών να έχει αυξηθεί καθόλου. Ας σημειωθεί ότι η ανεργία αφορά τους μετανάστες σε ποσοστό μεγαλύτερο σε σχέση με τους γηγενείς. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι για πρώτη φορά εμφανίζεται ανταγωνισμός για επισφαλείς και κακοπληρωμένες εργασίες. Το συνολικό ποσοστό της ανεργίας το 2013, όπως είδαμε, ήταν 28%· 24% μεταξύ των Ελλήνων και 40,3% μεταξύ των αλλοδαπών.⁷⁷ Επίσης, πρέπει να σημειωθεί ότι, ενώ, σύμφωνα με τις διεθνείς συνθήκες, η ελληνική πολιτεία οφείλει να εγγυάται την πρόσβαση των αιτούντων άσυλο στην εργασία, εντούτοις στην πράξη τους αρνείται τη χορήγηση άδειας εργασίας με βάση μια –πολύ αμφιβόλου νομιμότητας– εγκύκλιο του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ).⁷⁸

Σε κάθε περίπτωση, οι περισσότεροι ενταγμένοι στην αγορά εργασίας μετανάστες είναι εκείνοι που πλήττονται από την οικονομική κρίση, καθώς αυτοί χάνουν πρώτοι από όλους τη δουλειά τους – όπως είδαμε, η ανεργία πλήττει πιο έντονα τους μετανάστες παρά τους ντόπιους. Η μόνη διέξοδος που μένει για τους μετανάστες είναι η υπαναχώρηση στην αναζήτηση εργασίας στην «άτυπη» αγορά εργασίας. Αντίθετα, οι «νεοφερμένοι» μετανάστες είναι αυτοί που θίγονται συγκριτικά λιγότερο σε σχέση με τους «παλαιότερους», που έχουν σε μεγάλο βαθμό διεκδικήσει και επιτύχει μεγαλύτερη ασφάλεια στην εργασία.⁷⁹

Επομένως, καθίσταται προφανές ότι η κρίση στην εργασία, για τον γηγενή πληθυσμό, συναρτάται κατά μείζονα λόγο με τη λιτότητα και την κρίση, και όχι με τη μετανάστευση. Άλλωστε, η εποχή μας καθιστά ακόμα σαφέστερο ότι αυτή η κρίση στην εργασία δεν σχετίζεται τόσο με την καταγωγή ενός ανθρώπου όσο με την κοινωνική-ταξική του θέση. Συνεπώς, η βασική διαιρετική τομή δεν τοποθετείται τόσο σε εθνικό επίπεδο όσο στο επίπεδο του κοινωνικού ανταγωνισμού.

76 Στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ για τον Ιούνιο του 2013.

77 Μανόλης Δρεττάκης, «Οι ξένοι δεν παίρνουν τις δουλειές, χάνουν κι αυτές που έχουν», εφ. *Η Αυγή*, 1.9.2013 (goo.gl/AW8jIY).

78 Εγκύκλιος 19000/442/19.10.2012 του Υπουργείου Εργασίας.

79 Βλ. Α. Παπαδόπουλος, Λ.-Μ. Φρατσέα, «Η κοινωνική και επαγγελματική κινητικότητα των μεταναστών υπό το πρίσμα της ένταξής τους στις τοπικές αγορές εργασίας», περ. *Γεωγραφίες*, τχ. 22 (2010).

«Απειλείται η ζωή και η περιουσία μας»

«Η Ελλάδα σήμερα έχει γίνει κέντρο λαθρομεταναστών. Πρέπει να ανακαταλάβουμε τις πόλεις μας, στις οποίες οργιάζει το εμπόριο ναρκωτικών, η πορνεία», έλεγε ο Αντώνης Σαμαράς, σε βιντεοσκοπημένο του μήνυμα, στη σελίδα του στο facebook, στις 19 Απριλίου 2014, κατά τη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας.⁸⁰

Ο πρώην πρωθυπουργός συνέδεε, για μια ακόμα φορά,⁸¹ τη μετανάστευση με την εγκληματικότητα και την –υποτιθέμενη– αύξησή της. Πρόκειται για αντίληψη διαδεδομένη και εμπεδωμένη στην κοινή γνώμη, ενώ η καλλιέργειά της στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, ιδίως τα τηλεοπτικά, τροφοδοτεί, σε κάποιες περιπτώσεις, ακόμα και καταστάσεις «ηθικού πανικού».

Ποια είναι η αλήθεια;

Η Ελληνική Αστυνομία δημοσιεύει στοιχεία για την εθνική προέλευση όσων συλλαμβάνονται για διάφορα αδικήματα. Τα στατιστικά αυτά στοιχεία δείχνουν, πράγματι, ότι υπάρχει αυξημένη συμμετοχή αλλοδαπών σε συγκεκριμένες κατηγορίες αδικημάτων σε σχέση με την αναλογία τους στον γενικό πληθυσμό.⁸² Η αυξημένη αυτή συμμετοχή εντοπίζεται ιδίως σε ορισμένες κατηγορίες πλημμελημάτων (παραβάσεις του νόμου περί πνευματικής ιδιοκτησίας, πλαστογραφία, επαιτεία κ.ά.). Ωστόσο, αν δεν θέλουμε να μείνουμε απλώς σε μια περιγραφική απεικόνιση, πρέπει να προχωρήσουμε εξετάζοντας εκ του σύνεγγυς την εικόνα και ερμηνεύοντάς τη με βάση τα δεδομένα και τις συγκεκριμένες συνθήκες τέλεσης κάθε κατηγορίας πράξεων.

80 Βλ., ενδεικτικά, goo.gl/91xUOA.

81 Η ρητορική αυτή αποτελεί σταθερό άξονα του λόγου του Α. Σαμαρά τα τελευταία χρόνια. Βλ., λ.χ., την ομιλία του στην κοινοβουλευτική ομάδα της Νέας Δημοκρατίας, 4.11.2012 (goo.gl/Ubwn1n).

82 Σχετικά στοιχεία στην ιστοσελίδα της ΕΛΑΣ (goo.gl/TmmOnw).

Για παράδειγμα, οι παραβάσεις του νόμου «περί πνευματικών δικαιωμάτων» αφορούν ιδίως όσους συλλαμβάνονται για τη διακίνηση «πειρατικών» cd και dvd, κατά βάση μετανάστες από την Αφρική. Όμως είναι σαφές ότι οι αλλοδαποί αυτοί κατέχουν μια ορισμένη –χαμηλή, ασφαλώς– θέση στην πυραμίδα της συγκεκριμένης δραστηριότητας, στην κορυφή της οποίας προφανώς δεν βρίσκονται οι ίδιοι. Επιπλέον, είναι μάλλον ευνόητο ότι η δραστηριότητα αυτή αποτελεί μια από τις περιορισμένες δυνατότητες σχετικά αξιοπρεπούς εργασίας και επιβίωσης για κάποιον που ζει «χωρίς χαρτιά» – γι' αυτό ίσως και δεν συγκεντρώνει την κοινωνική κατακραυγή.

Ηθικός πανικός: η στρεβλή πρόσληψη ενός –μεμονωμένου συχνά– κοινωνικού συμβάντος, η διόγκωσή του και η συνακόλουθη υπερβολική κοινωνική αντίδραση προς τις συμπεριφορές και τους κοινωνικούς τύπους που διαφοροποιούνται από τις κυρίαρχες αξίες.

Η συνθήκη της παρανομίας, επίσης, είναι η βασική αιτία για την αυξημένη συμμετοχή των αλλοδαπών στα αδικήματα «σχετικά με τα υπομνήματα», δηλαδή στην κατασκευή και χρήση πλαστών νομιμοποιητικών εγγράφων. Όταν η πολιτεία, εδώ και οκτώ χρόνια, δεν παρέχει καμία δυνατότητα νομιμοποίησης, η χρήση πλαστών εγγράφων, προκειμένου να αποφύγει κανείς τη σύλληψη και την απέλαση, αποτελεί σχεδόν μονόδρομο. Στο ίδιο πλαίσιο, η αυξημένη συμμετοχή αλλοδαπών στην επαιτεία δεν είναι δυσερμήνευτη.

Είναι όμως αλήθεια ότι αυξημένη εμφανίζεται, σύμφωνα με τη στατιστική της ΕΛΑΣ, η συμμετοχή των αλλοδαπών και στα εγκλήματα βίας (ανθρωποκτονίες, ληστείες), στις κλοπές και στις παραβάσεις του νόμου περί ναρκωτικών – παρά το γεγονός ότι, ιδίως τα τελευταία δύο χρόνια, καταγράφεται σημαντική μείωση του ποσοστού των αλλοδαπών δραστών και σε σχέση με αυτά τα αδικήματα.⁸³

83 Σχετικά με τη στατιστική αποτύπωση των εγκλημάτων βίας, βλ. και την Ειδική Έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη, *Το φαινόμενο της ρατσιστικής βίας στην Ελλάδα και η αντιμετώπισή του*: «Η φερομένη ως εκτεταμένη και επικίνδυνη εγκληματικότητα των μεταναστών, που υποτίθεται ότι έχει προκαλέσει ιδιαίτερη έξαρση της εν γένει βαριάς, ιδίως της βίαιης εγκληματικότητας στη χώρα [...], δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα: Σύμφωνα με Δελτίο Τύπου της ΕΛΑΣ, στις 13.2.2013, “το περασμένο έτος 2012 καταγράφηκαν στην επι-

Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΑΣ για το έτος 2014, αλλοδαποί είναι το 28% των δραστών κλοπών, το 12% όσων διαπράττουν το αδίκημα της απάτης, το 18% των παραβατών του νόμου περί ναρκωτικών, το 13% των παραβατών του νόμου περί όπλων, το 37% των δραστών ανθρωποκτονιών και το 33% των δραστών ληστειών. Υπάρχει επομένως, πράγματι, μια υπεραντιπροσώπευση των αλλοδαπών σε σχέση με τα αδικήματα αυτά, παρόλο που είναι προφανές ότι τα συγκεκριμένα ποσοστά είναι πολύ μικρότερα από τους αριθμούς που διακινεί η Ακροδεξιά στον δημόσιο διάλογο για το ζήτημα.

Στο σημείο αυτό, και πριν παραδοθεί κανείς στη γοητεία των ερμηνειών περί «εγκληματικής φύσης» των αλλοδαπών, οφείλει να σκεφτεί και να συνεκτιμήσει τα ακόλουθα:

Πρώτον, η μεγάλη πλειοψηφία των δραστών (Ελλήνων και αλλοδαπών) σε αυτές τις κατηγορίες αδικημάτων είναι άντρες στην «παραγωγική» ηλικία. Κανείς όμως λογικός άνθρωπος δεν ενοχοποιεί συλλήβδην τη νεότητα ή το φύλο γι' αυτά τα αδικήματα· έπειτα, θα πρέπει να συνυπολογίσουμε ότι οι άντρες σε παραγωγική-νεανική ηλικία υπερεκπροσωπούνται στον μεταναστευτικό πληθυσμό της χώρας μας.⁸⁴ Αν λοιπόν σταθμιστεί το δείγμα με βάση την ηλικία και το φύλο, η απόκλιση του ποσοστού των δραστών από την αναλογία των μεταναστών στον γενικό πληθυσμό είναι πολύ μικρότερη.

Δεύτερον, για την Αστυνομία, όπως και για τον υπόλοιπο πληθυσμό, οι μετανάστες είναι πολύ περισσότερο ορατοί. Όταν συμβαίνει μια αξιόποινη πράξη, η Αστυνομία προσανατολίζεται προς τους μετανάστες σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό απ' ό,τι προς τους γηγενείς, λόγω προκαταλήψεων και ορατότητας του συγκεκριμένου πληθυσμού. Η προκατάληψη, δυστυχώς, συχνά αφορά και τη δικαιοσύνη, όπου επιπροσθέτως συχνά οι αλλοδαποί στερούνται τις εγγυήσεις της δίκαιης δίκης (παράσταση με συνήγορο, επαρκής διερμηνεία). Όλα

κράτεια οι λιγότερες ανθρωποκτονίες, ληστείες και κλοπές-διαρρήξεις της τελευταίας τριετίας (2010-2012)". Η πραγματικότητα, αντίθετα, είναι ότι η εγκληματικότητα στην Ελλάδα παραμένει συγκριτικά με τις λοιπές χώρες της Ευρώπης σε σχετικά χαμηλά επίπεδα. Σύμφωνα με τα στοιχεία της EUROSTAT, τα οποία αφορούν την ποσοτική και ποιοτική απεικόνιση της εγκληματικότητας στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ελλάδα εξακολουθεί να εμφανίζεται ως "μη επικίνδυνη χώρα"» (goo.gl/lusnSw).

84 Υπουργείο Εσωτερικών, σε απάντηση του αρ. πρωτ. 2816/2009 εγγράφου του Συνηγόρου του Πολίτη.

τα παραπάνω έχουν ως αποτέλεσμα περισσότερους ελέγχους, περισσότερες συλλήψεις, περισσότερες καταδίκες μεταναστών.

Συνεπώς, καθοριστική παράμετρος στη στατιστική καταγραφή της εγκληματικότητας και στην εξαγωγή ορθών συμπερασμάτων είναι η ένταση και η ποιότητα της αστυνομικής επιτήρησης. Ο στενότερος, ποσοτικά και ποιοτικά, αστυνομικός έλεγχος και η έμφαση στην επιτήρηση ορισμένων κοινωνικών ομάδων καταλήγει μοιραία στην αποκάλυψη περισσότερων εγκλημάτων, και κατά συνέπεια στη στατιστική υπερεκπροσώπηση τους.⁸⁵

Τρίτον, η ένδεια και η παρανομία αποτελούν την κατάλληλη συνθήκη και την «πρώτη ύλη» για τη στρατολόγηση των μεταναστών «χωρίς χαρτιά» σε εγκληματικά δίκτυα, συνήθως στις κατώτερες βαθμίδες τους (π.χ. στην τελική φάση διακίνησης ναρκωτικών). Στις βαθμίδες αυτές οι αλλοδαποί είναι περισσότερο ορατοί και ευάλωτοι στη σύλληψη, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι τα εγκληματικά αυτά δίκτυα ελέγχονται –στις ανώτερες βαθμίδες τους– από αλλοδαπούς.

Οι κατηγορίες περί «εγκληματικής φύσης», όπως και ο χαρακτηρισμός «υπάνθρωποι», που εκτοξεύει σήμερα η Ακροδεξιά σε βάρος των μεταναστών στην Ελλάδα είναι ίδιες και अपαράλλαχτες με τις κραυγές των ακροδεξιών σε όλη την Ευρώπη. Παρόμοιες κατηγορίες είχαν κατά το παρελθόν διατυπωθεί σε βάρος και των ελλήνων και των ιταλών μεταναστών στην Αμερική. Είναι επομένως προφανές ότι αυτή η ακροδεξιά ρητορική δεν ανταποκρίνεται σε κάποιο χαρακτηριστικό των λαών που τίθενται κάθε φορά στο στόχαστρο, αλλά έχει κοινωνικά χαρακτηριστικά. Επίσης, όπως είδαμε παραπάνω και για την επιχείρηση «Ξένιος Δίας», η ρητορική αυτή δεν στηρίζεται στις πραγματικότητες του αριθμού και της παραβατικότητας των αλλοδαπών, αλλά στην πολιτικοποίηση (μια συγκεκριμένη πολιτικοποίηση, βέβαια) του μεταναστευτικού ζητήματος.

85 Βλ. Βασίλης Καρύδης, *Η αθέατη εγκληματικότητα. Εθνική θυματολογική έρευνα*, Σάκκουλας, Αθήνα 2004.

«Οι Αλβανοί έχουν ενσωματωθεί στην ελληνική κοινωνία, αλλά οι Ασιάτες και οι Αφρικανοί είναι άλλο πράγμα»

«Σήμερα στο Παρίσι είχαμε μακελειό από βομβιστική επίθεση με τουλάχιστον δώδεκα νεκρούς [ενν. τη δολοφονική επίθεση φανατικών ισλαμιστών στα γραφεία του *Charlie Hebdo* στο Παρίσι]. Κι εδώ κάποιοι προκαλούν, προσκαλούν να πω καλύτερα, κι άλλους λαθρομετανάστες, και μοιράζουν ιθαγένεια», είπε ο Αντώνης Σαμαράς σε προεκλογική του ομιλία στη Χαλκίδα, στις 7 Ιανουαρίου 2015.⁸⁶

Τα τελευταία χρόνια, ένα τμήμα της Ακροδεξιάς επικεντρώνεται στο ζήτημα των πολιτισμικών διαφορών και επενδύει πρωτίστως στην ισλαμοφοβία, κινούμενη στα πρότυπα της ευρωπαϊκής λαϊκιστικής Ακροδεξιάς. Σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση, πρόβλημα δεν συνιστούν οι ενσωματωμένοι στην ελληνική κοινωνία μετανάστες και πρόσφυγες από τα Βαλκάνια και την Ανατολική Ευρώπη, αλλά οι μετανάστες και οι πρόσφυγες που έρχονται από την Ασία και την Αφρική, οι οποίοι δεν είναι «αφομοιώσιμοι».

86 Βλ. το σχετικό απόσπασμα σε βίντεο: goo.gl/azXfxt.

Ποια είναι η αλήθεια;

Κατά τη δεκαετία του 1990, ο ακροδεξιός λόγος υιοθετούσε το ακριβώς αντίθετο επιχείρημα. Τότε λεγόταν ότι το πρόβλημα δεν το δημιουργούν οι «φιλήσυχoi» μετανάστες από την Ασία, αλλά οι Αλβανοί. Ας θυμηθούμε, απλώς, τον θόρυβο που είχε ξεσπάσει σχετικά με το δικαίωμα του Οδυσσέα Τσενάι να παρελάσει με την ελληνική σημαία, ως σημαιοφόρος στη μαθητική παρέλαση.⁸⁷

Οι γεωπολιτικές αλλαγές στις αρχές του νέου αιώνα, οι πόλεμοι στο Ιράκ και το Αφγανιστάν και η διεθνής άνοδος της ισλαμοφοβίας επέδρασαν στη ριζική αλλαγή του στερεοτύπου. Σήμερα, η μετανάστευση από την Αλβανία θεωρείται, ακόμα και από τη Δεξιά, γενικά «φιλική»· οι Αλβανοί και οι Αλβανίδες κρίνεται ότι έχουν «ενσωματωθεί». Αυτή η παραδοχή όμως αποσιωπά ότι η «ενσωμάτωση» συνέβη παρά τα σημαντικά εμπόδια τα οποία έθεσε επί δύο δεκαετίες ο ρατσισμός που καλλιέργησε η Άκρα Δεξιά, η μισαλλοδοξία μεγάλου μέρους των ΜΜΕ, η αδιαφορία του ελληνικού κράτους, οι απαράδεκτες πρακτικές της ελληνικής διοίκησης και η απροκάλυπτη εχθρότητα της Ελληνικής Αστυνομίας.

Σήμερα, η Άκρα Δεξιά στοχοποιεί τους προερχόμενους από την Ασία και την Αφρική μετανάστες και πρόσφυγες. Αυτό συμβαίνει κυρίως γιατί η ίδια η ζωή και οι δεσμοί που δημιουργήθηκαν έχουν αποδυναμώσει τη γενική αντιμεταναστευτική και αντιαλβανική προπαγάνδα. Η νέα τάση, επίσης, επικοινωνεί με το διεθνές ρεύμα της ισλαμοφοβίας.

Πέραν από μιντιακές ιαχές, χαρακτηριστικό –αλλά βέβαια όχι μεμονωμένο– παράδειγμα αυτής της τάσης αποτελεί η κοινοβουλευτική ερώτηση του βουλευτή Νίκου Νικολόπουλου, στις 10 Οκτωβρίου 2014 (τότε συνεργαζόμενου με τους ΑΝΕΛ, και σήμερα κοινοβουλευτικού εκπροσώπου του κόμματος): «Πώς σκοπεύει να αντιμετωπίσει η κυβέρνηση το ενδεχόμενο να εισέρχονται στην πατρίδα μας επίδοξοι ΤΖΙΧΑΝΤΙΣΤΕΣ μέσω μιας επιμελημένα εξαθλιωμένης εμφάνισής τους στα σύνορά μας, ως λαθραίοι μετανάστες;». Καθησυχάζοντας τους φόβους του βουλευτή, χωρίς ωστόσο να καταδεικνύει την αβα-

87 Βλ., ενδεικτικά, το σχετικό ρεπορτάζ της εφ. *Το Βήμα*, «Οι Έλληνες ξέχασαν την ξενιτιά», 26.10.2003 (goo.gl/IWQqUs).

σιμότητά τους, ο αρμόδιος υπουργός Βασίλης Κικίλιας απαντούσε, μεταξύ άλλων: «Οι Υπηρεσίες του Υπουργείου μας δίνουν ιδιαίτερη βαρύτητα στην ενδεδειγμένη έρευνα και παρακολούθηση κάθε δραστηριότητας του ισλαμιστικού στοιχείου, που πιθανόν να στρέφεται κατά της εσωτερικής ασφάλειας της χώρας».⁸⁸

Και αυτή η κριτική είναι απολύτως αβάσιμη. Αφενός δεν έχουν καταγραφεί έως σήμερα στην Ελλάδα εκδηλώσεις του ριζοσπαστικού-φονταμενταλιστικού Ισλάμ, παρά το γεγονός ότι η πεισματική άρνηση του ελληνικού κράτους να εξασφαλίσει στους μουσουλμάνους που ζουν στη χώρα μας αξιοπρεπείς συνθήκες για την άσκηση των θρησκευτικών τους καθηκόντων θα μπορούσε να ενισχύσει αυτές τις τάσεις.⁸⁹ Αφετέρου, παρά τις κραυγές, τα αριθμητικά δεδομένα δείχνουν ότι από το 1.000.000-1.200.000 αλλοδαπών της Ελλάδας μόνο το 10% περίπου προέρχονται από την Ασία.⁹⁰ Η ασιατική μετανάστευση κατευθύνεται ως επί το πλείστον σε πιο αναπτυγμένες βιομηχανικές χώρες, τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης, αλλά και την Ινδία, τη Σαουδική Αραβία, το Κατάρ – και αύριο πιθανόν την Κίνα.

Οι ασιάτες (όπως άλλωστε και οι αφρικανοί) μετανάστες είναι απλώς συγκεντρωμένοι στο κέντρο της Αθήνας, ενώ, λόγω φυσιολογικών αλλά και κοινωνικών τους χαρακτηριστικών (όπως π.χ. η ενδυμασία), είναι πολύ περισσότερο ορατοί. Αποτελούν, έτσι, μετά τους αλβανικής καταγωγής μετανάστες, τον νέο εσωτερικό εχθρό, στον οποίο επικεντρώνεται η ακροδεξιά, και ενίοτε γενικότερα η δεξιά, ρητορεία.

88 Ερώτηση του βουλευτή Ν. Νικολόπουλου ([www.kolwxs.com](https://www.google.com/search?q=www.kolwxs.com)) και απάντηση του υπουργού Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη Β. Κικίλιας ([www.j2blcn.com](https://www.google.com/search?q=www.j2blcn.com)).

89 Πιο κραυγαλέο παράδειγμα, η μη ανέγερση μουσουλμανικού τεμένους, μέχρι σήμερα, στην Αθήνα, έπειτα από δεκαετίες διοικητικών και πολιτικών παλιωνδιών.

90 Πηγή: ΕΣΥΕ, *Απογραφή πληθυσμού 2001*, Πίνακας 3: Αλλοδαποί κατά υπηκοότητα, φύλο και κύριο λόγο εγκατάστασης στην Ελλάδα. Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ (Γ. Κρητικίδης).

10 «Μεμονωμένα περιστατικά και αγανακτισμένοι πολίτες»

«Η ελληνική κοινωνία δεν είναι ξενοφοβική», τόνιζε ο τότε υπουργός Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη, Νίκος Δένδιας, σε συνέντευξή του στην εφημερίδα *Danas* του Βελιγραδίου, στις 11 Σεπτεμβρίου 2013.⁹¹ Την ίδια στιγμή που η ρατσιστική βία απλωνόταν επικίνδυνα στους δρόμους των ελληνικών πόλεων με την ανοχή της Αστυνομίας, ο Ν. Δένδιας, απαντώντας στις σχετικές αιτιάσεις Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων, έκρινε σκόπιμο να επισημάνει ότι το έργο των αστυνομικών δεν μπορεί να εκτιμηθεί «με βάση 15 περιστατικά», αλλά στο σύνολό του.⁹²

Με την ίδια άνεση, ο συγκεκριμένος αρμόδιος υπουργός είχε υποστηρίξει ενώπιον της Βουλής, στις 23 Αυγούστου 2012, απαντώντας σε ερώτηση του κοινοβουλευτικού εκπροσώπου του ΣΥΡΙΖΑ, Νίκου Βούτση, σχετικά με την πολιτική αντιμετώπισης των φαινομένων ρατσιστικής βίας: «Τα στατιστικά στοιχεία που μου έχουν δώσει οι υπηρεσίες δεν συμφωνούν με τα δικά σας. Μου αναφέρουν μόνο τρεις περιπτώσεις για το 2010 και είκοσι δύο περιπτώσεις για το 2011».⁹³ Κανένας λόγος ανησυχίας, λοιπόν... είναι φανερό ότι πρόκειται για μεμονωμένα περιστατικά.

91 Βλ. το σχετικό ρεπορτάζ του left.gr, 11.9.2013 (goo.gl/cwwQx0).

92 Στο ίδιο.

93 Βλ. goo.gl/5TvGVC.

Ποια είναι η αλήθεια;

«Αυτοί που σκότωσαν χθες, επί τρία χρόνια έκαναν προπόνηση στα κορμιά των μεταναστών που μας τους έφερναν εδώ τραυματισμένους και φωνάζαμε για τις επιθέσεις αυτών των ομάδων» των ακροδεξιών, δήλωνε ο επιμελητής του νοσοκομείου της Νίκαιας Παναγιώτης Παπανικολάου μετά τη δολοφονία του τριαντατετράχρονου Παύλου Φύσσα από μέλη της νεοναζιστικής Χρυσής Αυγής.⁹⁴ Η διαπίστωση γινόταν λίγες μόλις μέρες μετά από μια ακόμη επανάληψη, εκ μέρους της ηγεσίας του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη, της άποψης περί «μεμονωμένων περιστατικών ρατσιστικής βίας».

Το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας,⁹⁵ στα τρία χρόνια της λειτουργίας του, από τον Οκτώβριο του 2011, έχει καταγράψει, μέσω συνεντεύξεων με θύματα, πάνω από 400 περιστατικά ρατσιστικής βίας. Στη συντριπτική τους πλειοψηφία, τα θύματα είναι πρόσφυγες και μετανάστες.⁹⁶ Ο αριθμός αυτός δεν αποτελεί παρά την κορυφή του παγόβουνου.⁹⁷ Βασικό επίτευγμα της καταγραφής αυτής είναι η κατάρριψη του μιντιακού μύθου περί «μεμονωμένων περιστατικών», «αγανακτισμένων πολιτών» ή «ενδοφυλετικών συγκρούσεων», μέσω της ανάδειξης των ποιοτικών χαρακτηριστικών των επιθέσεων αυτών.

94 Βλ. goo.gl/sTPFbv.

95 Το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, το οποίο συντονίζεται από την Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και την Υπατη Αρμοστέα του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, δημιουργήθηκε με σκοπό την αναπλήρωση του κενού που δημιουργεί η απουσία ενός επίσημου και αποτελεσματικού συστήματος καταγραφής περιστατικών και τάσεων του ρατσισμού και της ρατσιστικής βίας στην Ελλάδα, σύμφωνα με τις διεθνείς και ευρωπαϊκές υποχρεώσεις του κράτους. Αποτελείται σήμερα από 33 Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και άλλους φορείς της κοινωνίας των πολιτών και αποτελεί την πιο αξιόπιστη πηγή πληροφόρησης για τα ρατσιστικά εγκλήματα στην Ελλάδα. Βλ. σχετικά nvrn.org.

96 Την ίδια περίοδο, μόλις 6 δικογραφίες είχαν σχηματιστεί αυτεπαγγέλτως στην Εισαγγελία Πρωτοδικών Αθηνών για υποθέσεις ρατσιστικής βίας. Στην Εισαγγελία Πρωτοδικών Θεσσαλονίκης εκκρεμούσαν 6 υποθέσεις ρατσιστικής βίας, ενώ στην Εισαγγελία Πρωτοδικών Ηρακλείου είχαν σχηματιστεί, κατόπιν εγκλήσεως των παθόντων, 7 δικογραφίες. Βλ. εφ. Έθνος, 26.11.2013 (goo.gl/v8nJ8e). Η διαφορά στους αριθμούς είναι ενδεικτική της έλλειψης πολιτικής βούλησης για την αντιμετώπιση της ρατσιστικής βίας.

97 Βλ. σχετικό ρεπορτάζ του Γιώργου Πουλιόπουλου, εφ. *Το Βήμα*, 29.9.2013 (goo.gl/YnFuDu).

Ρατσιστικό έγκλημα (έγκλημα μίσους): ποινικά κολάσιμη πράξη, η οποία τελείται επιπροσθέτως λόγω μίσους ενάντια σε ένα άτομο/ομάδα ατόμων, βάσει μιας συγκεκριμένης –είτε πραγματικής είτε σύμφωνα με την εντύπωση του δράστη– ιδιότητάς του/τους. Οι ιδιότητες αυτές ποικίλλουν, ανάλογα με το πεδίο προστασίας που θέλει να καλύψει το κάθε κράτος. Στην ελληνική έννομη τάξη περιλαμβάνουν την τέλεση της πράξης από μίσος προκαλούμενο λόγω της φυλής, του χρώματος, της θρησκείας, της εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, του σεξουαλικού προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου του παθόντος.

Η ανάλυση των ποιοτικών χαρακτηριστικών των ρατσιστικών επιθέσεων καταδεικνύει σαφώς ότι, στη συντριπτική πλειονότητα, πραγματοποιήθηκαν από συγκροτημένες ομάδες, με οργανωμένη λειτουργία, που δρούσαν σχεδόν ανενόχλητες.⁹⁸ Ελάχιστες επιθέσεις έγιναν από έναν μόνο δράστη· τις περισσότερες φορές έχουμε να κάνουμε με εξτρεμιστικές ομάδες, που κυκλοφορούν είτε με μηχανές είτε πεζή, πολλές φορές με τη συνοδεία μεγαλόσωμων σκυλιών. Οι θύτες είναι συνήθως ντυμένοι με μαύρα ρούχα και ενίοτε με στρατιωτικά παντελόνια, φορούν κράνη ή έχουν καλυμμένα τα πρόσωπά τους. Η πιο συνηθισμένη πρακτική είναι η «περιπολία» από μαυροφορεμένους, πεζούς ή μοτοσικλετιστές, που δρουν ως αυτόκλητες ομάδες πολιτοφυλακής και επιτίθενται σε πρόσφυγες και μετανάστες στον δρόμο, σε πλατείες ή σε στάσεις μέσω μαζικής μεταφοράς.⁹⁹

Το κρίσιμο διάστημα μετά τη δολοφονία του Παύλου Φύσσα και την προφυλάκιση των περισσότερων ηγετικών στελεχών της Χρυσής Αυγής, με την κατηγορία της συγκρότησης εγκληματικής οργάνωσης, τα περιστατικά που καταγράφονται είναι σαφώς λιγότερα. Η σημαντική μείωση των κρουσμάτων των επιθέσεων από Τάγματα Εφόδου της Χρυσής Αυγής έχει διπλή ανάγνωση: πέραν της προφανούς θετικής της διάστασης, έρχεται να επιβεβαιώσει τις πολυπληθείς

98 Γιάννης Ελαφρός, «Οι ρατσιστικές επιθέσεις είναι απολύτως οργανωμένες», εφ. *Η Καθημερινή*, 16.9.2013 (goo.gl/YNKQ0Y).

99 Βλ. την Έκθεση 2012 του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας (rvnrn.org/?p=129).

καταγγελίες για την ύπαρξη Ταγμάτων Εφόδου, για τα οποία η ελληνική Πολιτεία, δυστυχώς, άργησε πολύ να λάβει μέτρα.

Έτσι, και παρά τα θετικά βήματα, η μακροχρόνια θεσμική ανοχή στα εγκλήματα με ρατσιστικό πρόσημο δεν φαίνεται να έχει αντιμετωπιστεί επαρκώς. Σημαντική πτυχή του προβλήματος, που δεν έχει τύχει ιδιαίτερης προσοχής, αποτελούν τα περιστατικά όπου το ρατσιστικό κίνητρο συνδυάζεται με άλλα κίνητρα. Πρόκειται για τα λεγόμενα εγκλήματα μίσους «μεικτού κινήτρου». Τα περιστατικά αυτής της κατηγορίας που καταγράφονται αφορούν είτε ρατσιστική επίθεση εκπορευόμενη από εργασιακή εκμετάλλευση και σε συνδυασμό με αυτή (με πιο εμβληματική την περίπτωση της Νέας Μανωλάδας) είτε άσκηση ρατσιστικής βίας ακολουθούμενη από αφαίρεση περιουσιακών στοιχείων (κινητών τηλεφώνων, χρημάτων ή/και νομιμοποιητικών εγγράφων διαμονής). Στα εγκλήματα μίσους «μεικτού κινήτρου», το θύμα στοχοποιείται και η αξιόποινη πράξη καθίσταται δυνατή ακριβώς λόγω της «διαφορετικότητάς» του. Η «διαφορετικότητα» του θύματος αποτελεί, σε αυτά, όχι απλώς το κοινό αλλά το καθοριστικό στοιχείο, που καθιστά δυνατή την αξιόποινη πράξη.¹⁰⁰ Και είναι ιδιαίτερα ανησυχητικό το γεγονός ότι οι αστυνομικές αρχές καταγράφουν συνήθως τα περιστατικά αυτά ως ληστείες, αποκρύπτοντας ουσιαστικά τη ρατσιστική τους διάσταση.

Τέλος, μια σημαντική σημείωση: η χαμηλής έντασης ρατσιστική βία, που δεν καταγράφεται ούτε από τις αρχές ούτε από τις ΜΚΟ ωστόσο συνιστά καθημερινή πραγματικότητα στη ζωή των μεταναστών και των προσφύγων, αποτελεί το υπόστρωμα πάνω το οποίο αναπτύσσονται και τα πιο ακραία φαινόμενα ρατσιστικής βίας. Η μετατροπή της ρατσιστικής βίας σε ρουτίνα και η υποχώρηση της εύλογης αξίωσης των υποκειμένων για προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους σηματοδοτεί μια υποχώρηση της ίδιας της έννοιας του κράτους δικαίου, και αυτό πρέπει να μας ανησυχήσει ιδιαίτερα.

100 Βλ. την Έκθεση 2013 του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας (goo.gl/pUFctt).

«Οι δικοί μας πατεράδες μετανάστευσαν νόμιμα»

Είναι φανερό ότι η αντιμεταναστευτική ρητορική της Ακροδεξιάς στη χώρα μας είχε να αναμετρηθεί με τη βιωμένη εμπειρία της μετανάστευσης μεγάλου αριθμού Ελλήνων, στις αρχές του 20ού αιώνα και στα μεταπολεμικά χρόνια, με προορισμό την Αμερική (Βόρεια και Νότια), την Αυστραλία, τη Δυτική Ευρώπη, αλλά και την Αφρική. Πώς θα μπορούσε, άραγε, οι μετανάστες του χθες να γίνουν σήμερα ξενοφοβικοί; Κι όμως, και αυτό το εμπόδιο μπορεί να ξεπεραστεί, αν υπερτονίσει κανείς κάποιες εξωτερικές διαφορές ανάμεσα στη σημερινή μεταναστευτική κίνηση και σε εκείνη των Ελλήνων τις προηγούμενες δεκαετίες. Έτσι, προβάλλεται συστηματικά το επιχείρημα ότι οι έλληνες μετανάστες δεν «εισέβαλαν» απρόσκλητοι στις ξένες κοινωνίες, αλλά μετανάστευσαν οργανωμένα και νόμιμα, κατόπιν πρόσκλησης των χωρών υποδοχής, που είχαν ανάγκη εργατικών χεριών.

Ποια είναι η αλήθεια;

Τα παραπάνω θα μπορούσαν πράγματι να αφορούν τους πατεράδες μας που μετανάστευσαν στη Γερμανία. Δεν μπορούμε όμως να πούμε το ίδιο για τους παππούδες μας που μετανάστευσαν στην Αμερική στις αρχές του 20ού αιώνα.

«Βρωμοέλληνες»: η εικόνα του έλληνα μετανάστη στην Αμερική

Ακόμα και ο όρος «λαθρομετανάστης» χρησιμοποιήθηκε τότε, στις αρχές του προηγούμενου αιώνα, για να περιγράψει τη μαζική και απρογραμματίστη φυγή του ενός τετάρτου του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της χώρας (περίπου 400.000 άνθρωποι), κυρίως προς

τις ΗΠΑ.¹⁰¹ Τα φαινόμενα λαθραίας επιβίβασης στα υπερωκεάνια και οι απόπειρες λαθραίας εισόδου στο έδαφος των ΗΠΑ δεν ήταν διόλου σπάνια. Η αντιμετώπιση των ελλήνων μεταναστών στον «Νέο Κόσμο» δεν διαφέρει ουσιωδώς από την πιο εχθρική και ρατσιστική συμπεριφορά που αναπτύσσει σήμερα η Ακροδεξιά απέναντι στους μετανάστες από την Ασία και την Αφρική. Σύμφωνα με τα δημοσιεύματα εκείνης της εποχής, οι Έλληνες χαρακτηρίζονται «εγκληματικά στοιχεία», ενώ τα στοιχεία φέρονται να επιβεβαιώνουν την αυξημένη τους συμμετοχή στις στατιστικές της εγκληματικότητας.¹⁰² Οι τόποι διαμονής τους χαρακτηρίζονται τόποι μόλυνσης, ακριβώς όπως σήμερα κάποιοι χαρακτηρίζουν τους μετανάστες «υγειονομική βόμβα».

Παρατηρούμε λοιπόν ότι οι ομοιότητες των μεταναστών που έρχονται σήμερα στην Ελλάδα με τους δικούς μας παππούδες είναι πολύ περισσότερες από όσο θα θέλαμε και διακηρύσσουμε. Είναι ίδιες οι συνθήκες φτώχειας που τους ώθησαν να κάνουν το «μεγάλο ταξίδι». Ίδιες είναι οι δυσκολίες που αντιμετώπισαν με τον νόμο κατά την εγκατάστασή τους στη νέα τους πατρίδα. Και είναι ίδιες οι απάνθρωπες αντιδράσεις των ρατσιστών σε όλες τις εποχές. Σ' εμάς, λοιπόν, αναπόκειται να διδαχθούμε κάτι από την πρόσφατη ιστορία μας.¹⁰³

101 «Το ρεύμα της μεταναστεύσεως όχι μόνον εις την Ελλάδα, αλλά και εις ολόκληρον την Ευρώπην είναι ακατάσχετον προς την Αμερικήν. Ούτε ο μεταναστευτικός νόμος, ούτε αι αυστηραί ποιναί αι οποίαι επιβάλλονται εις τους λαθρομετανάστας είναι αρκεταί διά να ανακόψουν το ρεύμα τούτο»: «Η λαθρομετανάστευσις εις τον λιμένα Πειραιώς», εφ. *Εμπρός*, 26.4.1929 (το παραθέτει ο Νίκος Σαραντάκος στο ιστολόγιό του, goo.gl/FukCOj).

102 Βλ. σχετικό ρεπορτάζ του «Ιού» στην εφ. *Ελευθεροτυπία*, 28.11.1999 (goo.gl/183H91).

103 Βλ. χαρακτηριστικά την εκπομπή «Βρωμοέλληνες», στο Ρεπορτάζ Χωρίς Σύνορα του Στ. Κούλογλου (goo.gl/4iloDa).

Δύο αντιθετικές στρατηγικές για τη μετανάστευση

Η ακροδεξιά στρατηγική: Μαζικές απελάσεις και σφράγισμα των συνόρων

Η Ακροδεξιά ισχυρίζεται ότι η «μόνη ρεαλιστική» απάντηση στη μετανάστευση είναι οι μαζικές απελάσεις και το «σφράγισμα των συνόρων». Η πολιτική αυτή είναι όχι μόνο απάνθρωπη, κοινωνικά καταστροφική (τόσο για τους αλλοδαπούς όσο και για τους Έλληνες), άδικη για τους χιλιάδες αλλοδαπούς που ζουν στη χώρα μας εδώ και πάρα πολλά χρόνια, αλλά και μη ρεαλιστική.

Η Ελλάδα έχει υπογράψει μια σειρά διεθνείς συνθήκες για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των προσφύγων. Δεν είναι δυνατό να αρνηθεί την προστασία σε ανθρώπους που προέρχονται από εμπόλεμες περιοχές (σήμερα, για παράδειγμα, από τη Συρία) και διατρέχουν στη χώρα τους κίνδυνο θανάτου. Ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των διεθνών συνθηκών δεν μπορεί παρά να είναι προτεραιότητα για κάθε σύγχρονο κράτος, και η παράβασή τους δεν μπορεί παρά να έχει σοβαρές συνέπειες.

Το οικονομικό κόστος των απελάσεων δεν είναι αμελητέο. Σύμφωνα με την Υπηρεσία Διαχείρισης Ευρωπαϊκών και Αναπτυξιακών Προγραμμάτων, στο πλαίσιο του προγράμματος των εθελούσιων επιστροφών που υλοποιεί ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης, από τον Μάιο του 2010 μέχρι και τον Ιούνιο του 2012 επέστρεψαν 4.373 υπήκοοι τρίτων χωρών στις χώρες καταγωγής τους, με συνολικό κόστος 4.688.034,27 ευρώ και μέσο κόστος (ανά άτομο) 1.104,05 ευρώ.¹⁰⁴

Πολύ μεγαλύτερο όμως θα ήταν το κοινωνικό κόστος μιας τέτοιας εξέλιξης. Ακόμα και αν υποθέταμε ότι είναι εφικτή η μαζική αποχώ-

104 Περ.Επίκαιρα, τχ. 116, 5.12.2012.

ρηση των αλλοδαπών από τη χώρα, οι δυσμενείς επιπτώσεις στην κοινωνική ζωή θα ήταν εξαιρετικά έντονες. Μια ολόκληρη γενιά που έχει εκπαιδευτεί στα ελληνικά σχολεία και έχει μεγαλώσει στις ελληνικές πόλεις θα αναχωρούσε, στην πιο παραγωγική της ηλικία, για να ζήσει σε χώρες που πρακτικά της είναι ξένες. Ο ήδη πενιχρός σχολικός πληθυσμός θα μειωνόταν. Ολόκληροι τομείς της οικονομίας και της κοινωνικής ζωής, όπως η αγροτική παραγωγή και η οικιακή φροντίδα για τους υπερήλικες, θα κατέρρεαν. Η γήρανση του πληθυσμού θα εντεινόταν πολύ περισσότερο, καθώς, όπως είδαμε, σύμφωνα με όλες τις μελέτες, η αύξηση του πληθυσμού της χώρας βασίζεται σήμερα πρωτίστως στη γεννητικότητα των μεταναστών.

Όσο για το «σφράγισμα των συνόρων», αυτό αποτελεί, απλούστατα, μια εξαγγελία που είναι αδύνατον να υλοποιηθεί. Πρώτον, γιατί μια τέτοια ενέργεια αντιβαίνει στις διεθνείς συνθήκες για την προστασία των προσφύγων, που πρέπει πάντα να βρίσκουν μια ανοιχτή πόρτα εισόδου. Και, δεύτερον, γιατί με δεδομένη την εκτεταμένη ακτογραμμή της Ελλάδας, το ανθρώπινο δυναμικό και το κόστος που θα απαιτούνταν για ένα τέτοιο εγχείρημα υπερβαίνουν κατά πολύ τις δυνατότητες του ελληνικού κράτους.

Εκτός αυτών, οι χώρες προέλευσης των μεταναστών «χωρίς χαρτιά» είναι ιδιαίτερα απρόθυμες να τους δεχτούν πίσω. Αυτό, είτε μας αρέσει είτε όχι, αποτελεί πραγματικότητα και δεν αφορά μόνο την Ελλάδα αλλά και όλες τις ευρωπαϊκές χώρες.

Τέτοιου είδους σκέψεις είναι εξαιρετικά επικίνδυνες, αλλά και εντελώς μη ρεαλιστικές. Όλες οι σύγχρονες κοινωνίες είναι εξοικειωμένες με την εμπειρία της μετανάστευσης. Στον αντίποδα, λοιπόν, της εξαιρετικά συντηρητικής αλλά και εξαιρετικά ανεύθυνης κυρίαρχης ρητορείας, καλούμαστε σήμερα να επεξεργαστούμε μια ανθρώπινη και συνάμα ρεαλιστική πολιτική για το μεταναστευτικό. Με άλλα λόγια, μια αριστερή πολιτική.

Μια αριστερή, ρεαλιστική πολιτική για το μεταναστευτικό

Πολύ συχνά, άνθρωποι καλών προθέσεων εγκαλούν την Αριστερά, γιατί, κατά τη γνώμη τους, αρκείται στη διακήρυξη γενικών ανθρω-

πιστικών θέσεων, αντί να προτείνει συγκεκριμένες λύσεις για το μεταναστευτικό. Η συνείδηση ότι η Δεξιά και η Ακροδεξιά εκμεταλλεύονται το κενό και τη σύγχυση του κόσμου σχετικά με το μεταναστευτικό ζήτημα εντείνει την αμηχανία.

Ωστόσο, υπάρχει αριστερή λύση για το μεταναστευτικό, και μάλιστα είναι πολύ πιο ρεαλιστική από την προσέγγιση της Δεξιάς και της Ακροδεξιάς που, όπως είδαμε, οδηγεί σε πολλαπλά αδιέξοδα. Μια αριστερή πρόταση, αφητηριακά, δεν μπορεί παρά να έχει ως οδηγό τα ανθρώπινα δικαιώματα, τον σεβασμό του νόμου, του Συντάγματος και των διεθνών συμβάσεων. Λέξεις-κλειδιά για την οικοδόμηση μιας άλλης στρατηγικής στο μεταναστευτικό είναι: νομιμοποίηση, καταγραφή, δίκαιη διαδικασία εξέτασης των αιτημάτων ασύλου, ενσωμάτωση, ιθαγένεια, διεθνής συνεργασία.

Όπως είδαμε, σήμερα στην Ελλάδα ζουν πολλές χιλιάδες αλλοδαποί που έχουν έρθει στη χώρα εδώ και πολλά χρόνια, και όμως δεν διαθέτουν νομιμοποιητικά έγγραφα. Οι άνθρωποι αυτοί συχνά είχαν στο παρελθόν άδεια παραμονής και την απώλεσαν (συχνά λόγω ανεργίας και συνακόλουθης έλλειψης ενσήμων, είτε για άλλους λόγους). Στους ανθρώπους αυτούς πρέπει να δοθεί μια ακόμα ευκαιρία επανόδου στη νομιμότητα, όπως επιβάλλει η κοινή λογική.

Σε άλλες πάλι περιπτώσεις, η μακροχρόνια παραμονή στη χώρα δεν οδήγησε στην κατοχή νομιμοποιητικού εγγράφου λόγω της δυσκαμψίας του νόμου. Υπενθυμίζουμε ότι επί της ουσίας μόνο το 2001 το ελληνικό κράτος έδωσε μια γενικευμένη ευκαιρία νομιμοποίησης στους αλλοδαπούς με τον Ν. 2910/2001. Είναι απολύτως ώριμη η ανάγκη να δοθεί, σε ανθρώπους που ζουν στη χώρα μας πολλά χρόνια (σε πολλές περιπτώσεις πάνω από δέκα), η δυνατότητα νομιμοποίησης, και το αίτημά τους να κριθεί γρήγορα και δίκαια. Μια τέτοια εξέλιξη μπορεί να έχει πολλαπλά ευεργετικά αποτελέσματα: οικονομικά (οι άνθρωποι αυτοί θα καταβάλλουν ασφαλιστικές εισφορές και φόρους), κοινωνικά (δεν θα ζουν σε καθεστώς φόβου, αποκλεισμού και παρανομίας, με όλες τις αρνητικές συνέπειες που έχει κάτι τέτοιο για τους πάντες, Έλληνες και ξένους), πολιτισμικά, ηθικά και αξιακά (θα αποτελέσουν πηγή δυναμισμού και πλούτου για την ελληνική κοινωνία).

Για τις παραπάνω περιπτώσεις, άμεση προτεραιότητα πρέπει να είναι η αποδοτικότερη λειτουργία του καθεστώτος εξέτασης των

αδειών διαμονής για εξαιρετικούς ή ανθρωπιστικούς λόγους, οι οποίοι προβλέπονται ήδη στην υπάρχουσα νομοθεσία. Πρόκειται ακριβώς για διαδικασίες που αφορούν εκείνους οι οποίοι εξέπεσαν της νομιμότητας λόγω των αυστηρών προϋποθέσεων, καθώς και αυτούς που συνδέονται με ισχυρούς νομικούς και βιοτικούς δεσμούς με τη χώρα.

Στις περιπτώσεις στις οποίες η είσοδος στη χώρα είναι πρόσφατη, οι δεσμοί με την ελληνική κοινωνία ασθενείς και η προοπτική ενσωμάτωσης μικρή, θα πρέπει να εκτιμηθεί αν είναι εφικτή η επιστροφή στη χώρα προέλευσης. Σε πολλές περιπτώσεις κάτι τέτοιο αποκλείεται από την κατάσταση που επικρατεί εκεί (στη Συρία ή τη Σομαλία, με τις σημερινές συνθήκες), και οι εν λόγω μετανάστες χρήζουν διεθνούς προστασίας. Βασικές προϋποθέσεις για κάτι τέτοιο είναι η ύπαρξη ενός δίκαιου συστήματος εξέτασης των αιτημάτων ασύλου και η λειτουργία μιας ανεξάρτητης Υπηρεσίας Ασύλου, η οποία έχει αρχίσει να λειτουργεί στην Αθήνα (και, πολύ πρόσφατα, στον Έβρο, τη Μυτιλήνη και τη Ρόδο), αλλά πρέπει επείγοντως να στελεχωθεί επαρκώς και να επεκταθεί, με τη λειτουργία των Περιφερειακών Γραφείων σε άλλες περιοχές της χώρας.

Στις περιπτώσεις λοιπόν στις οποίες, με βάση τα παραπάνω δεδομένα, η επιστροφή στη χώρα προέλευσης είναι αδύνατη, το πρώτο βήμα είναι η καταγραφή και μια απόφαση αναβολής της επιστροφής. Μια απόφαση που θα εγγυάται την παραμονή των ανθρώπων αυτών στην Ελλάδα, χωρίς να διατρέχουν τον κίνδυνο σύλληψης και κράτησης και με πρόσβαση στην αγορά εργασίας. Αυτή η λύση αποτρέπει την εξαθλίωση των ανθρώπων «χωρίς χαρτιά», κάτι που αυτονοήτως θα έχει θετική επίδραση σε όλη την κοινωνία.

Για όσους και όσες δεν πληρούν τα πιο πάνω κριτήρια, θα πρέπει, με την αξιοποίηση της διεθνούς συνεργασίας, σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο, να εξεταστεί και να εξασφαλιστεί η επιστροφή τους στις χώρες προέλευσης, με σεβασμό της αξιοπρέπειάς τους.

Για όσους και όσες ζουν επί χρόνια νόμιμα στην Ελλάδα, χρειάζεται μια στρατηγική για τη διευκόλυνση της ενσωμάτωσής τους στην ελληνική κοινωνία, με τελικό στόχο την κτήση της ελληνικής ιθαγένειας. Θα πρέπει, π.χ., να παρασχεθεί και στην πράξη η δυνατότητα κτήσης της «άδειας επί μακρόν διαμένοντος» σε όσους και όσες ζουν στην Ελλάδα νόμιμα εδώ και πέντε χρόνια. Η άδεια αυτή θεσπίστηκε στη χώρα μας ήδη από το 2006 με την ενσωμάτωση της

σχετικής κοινοτικής Οδηγίας και δίνει στον κάτοχό της τη δυνατότητα εγκατάστασης και εργασίας σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ωστόσο, στην πράξη, για οχτώ χρόνια και έως την ψήφιση του Κώδικα Μετανάστευσης το 2014, η χώρα μας ελάχιστα διευκόλυνε τους μετανάστες να αποκτήσουν την άδεια αυτή, που ενισχύει την κινητικότητα στον χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ιδίως σε περιόδους κρίσης. Αντιθέτως, το ελληνικό κράτος έθετε προσκόμματα και πρακτικά καθιστούσε αδύνατη την απόκτηση της άδειας «επί μακρόν διαμένοντος». Είναι χαρακτηριστικό ότι έως το 2014 οι κάτοχοι της συγκεκριμένης άδειας υπολογίζονταν σε λιγότεροι από 1.000. Μετά τη θέσπιση του Ν. 4251/2014 είναι αλήθεια ότι οι σχετικές διαδικασίες βελτιώθηκαν αισθητά με αποτέλεσμα σήμερα τη σχετική άδεια να κατέχουν περίπου 8.000 άτομα,¹⁰⁵ αριθμός, πάντως, πολύ μικρότερος εκείνου που θα αντιστοιχούσε στις προϋποθέσεις της συγκεκριμένης διάταξης.

Η απογοητευτική απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας, που έκρινε αντισυνταγματικές βασικές διατάξεις του Ν. 3838/2010, αποτελεί αντικειμενικά εμπόδιο για μια πιο ανοιχτή πολιτική στο ζήτημα της ιθαγένειας. Ας σημειώσουμε ότι η αρνητική στάση της Νέας Δημοκρατίας απέναντι στον Ν. 3838/2010 έπαιξε σαφώς σημαντικό ρόλο στη δημιουργία μιας περιρρέουσας ατμόσφαιρας, η οποία αποτυπώθηκε και στην τελική κρίση του ανώτατου δικαστηρίου για την αντισυνταγματικότητα συγκεκριμένων διατάξεων του Νόμου. Ωστόσο, οι τελικές διατυπώσεις της απόφασης του Συμβουλίου της Επικρατείας αφήνουν περιθώρια ρυθμίσεων που τελικά δεν θα ματαίωναν τη μετάβαση από το «δίκαιο του αίματος» στο «δίκαιο του εδάφους» και θα επέτρεπαν την υπό προϋποθέσεις κτήση της ελληνικής ιθαγένειας από τα παιδιά των μεταναστών που ζουν στην Ελλάδα.¹⁰⁶

105 Βλ. τα σχετικά στοιχεία, στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, Υπηρεσία Ασύλου, goo.gl/B8m7nk.

106 «Η ίδια η απόφαση της Ολομέλειας του Συμβουλίου Επικρατείας επιτρέπει στον νομοθέτη να περιώσει, εφόσον το θελήσει, θεμελιώδεις επιλογές του Ν. 3838/2010, κυρίως εφόσον η Ολομέλεια δεν ακολούθησε την εισήγηση του Δ' Τμήματος στο ζήτημα της κτήσης της ιθαγένειας "κατόπιν εξατομικευμένης κρίσεως" στην ενηλικίωση. Αυτό είναι κεκτημένο: η Ολομέλεια του Συμβουλίου της Επικρατείας, παρά τις παλινδρομήσεις, δεν βλέπει στο δίκαιο του αίματος τον συνταγματικό μονόδρομο που οι νεόκοποι εκπρόσωποι του ελληνικού φυλετισμού, δικαστές και μη, θελήσανε»: από την ανακοίνωση της Ελληνικής Ένωσης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (goo.gl/zz4q35).

Η προηγούμενη κυβέρνηση, αντί να προκρίνει μια τέτοια λύση, έδειξε ότι ευνοεί τη χορήγηση της άδειας «επί μακρόν διαμένοντος» για τη δεύτερη γενιά. Έμοιαζε να ελπίζει ότι τα παιδιά της δεύτερης γενιάς θα επιλέξουν τελικά τη μετανάστευση στην Ευρώπη, πριν φτάσουν στην ηλικία που θα ζητήσουν την ελληνική υπηκοότητα. Είναι προφανείς οι συνέπειες αυτής της επιλογής, που αποκαλύπτει την αδιαφορία της πολιτείας να κρατήσει στην Ελλάδα και να αξιοποιήσει το κεφάλαιο νέων ανθρώπων, τους οποίους η χώρα (σε ένα βαθμό με δικές της δαπάνες) μεγάλωσε και εκπαίδευσε.

Η Αριστερά στην Ελλάδα πρέπει να συνεχίσει να δίνει αυτή τη μάχη με πείσμα και ρεαλισμό. Δεν είναι δυνατόν να συμβιβαστούμε με την ιδέα μιας γενιάς νέων ανθρώπων με περιορισμένα δικαιώματα στην ελληνική κοινωνία, δεν είναι δυνατόν να καταστρέψουμε μια γενιά, ακολουθώντας τις ιδεοληψίες της Δεξιάς και της Ακροδεξιάς.

Συνολικότερα, βέβαια, δεν μπορεί να νοηθεί λύση σε καθαρά εθνικό επίπεδο, καθώς η μετακίνηση πληθυσμών γίνεται σε μαζική κλίμακα και κατευθύνεται όχι σε μια συγκεκριμένη χώρα, αλλά προς την Ευρώπη. Το μεταναστευτικό ζήτημα δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί επαρκώς εκτός ευρωπαϊκού πλαισίου. Χρειάζεται ισχυρή πίεση για ισοκατανομή των βαρών και αναμόρφωση του πλαισίου σε πολλούς άξονες: τολμηρή αναθεώρηση του Κανονισμού Δουβλίνο II, ανάμιξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις διαδικασίες επαναπροωθήσεων, αναβάθμιση του Ελληνοτουρκικού Συμφώνου Επανεισδοχής σε Ευρωτουρκικό.¹⁰⁷ Συνεπώς, είναι επιβεβλημένη η διεθνής συνεργασία για την κατανομή των βαρών αλλά και των ωφελειών της μετανάστευσης, όπως και για τη μείωση της ακραίας φτώχειας και των πολεμικών συγκρούσεων στις χώρες προέλευσης των μεταναστών. Χωρίς μια τέτοια προοπτική, το φαινόμενο της μετανάστευσης θα συνεχίσει να έχει επείγοντα, μαζικό και απρόβλεπτο χαρακτήρα.

Όλα τα παραπάνω σκιαγραφούν, σε αδρές γραμμές, μια ρεαλιστική αλλά και δίκαιη πολιτική για το μεταναστευτικό ζήτημα· μια αριστερή πολιτική. Η πρόταση αυτή έχει πιθανόν προβλήματα, και πρέπει να είμαστε ασφαλώς ανοιχτοί στην κριτική και τη συζήτηση, χωρίς όμως να ξεχνάμε κάτι βασικό: το μεταναστευτικό δεν γνωρίζει

107 Βλ. Κωστής Παπαϊωάννου, «Δέκα και μία αλήθειες για το μεταναστευτικό», εφ. *Τα Νέα*, 5.4.2012, διαθέσιμο στο [mllogk Αντίφωνο \(goo.gl/iN76zo\)](http://mllogk Αντίφωνο (goo.gl/iN76zo)

κάποια τέλεια λύση. Με αυτή την έννοια, και έχοντας τη συναίσθηση ότι η μετανάστευση θα συνεχίσει να υπάρχει όσο υπάρχουν και οι συνθήκες που τη γεννούν (λ.χ. ανισοκατανομή πλούτου, φτώχεια, πόλεμοι), αξίζει να αναζητούμε τις προτάσεις εκείνες που συνδυάζουν τον ρεαλισμό, τη δικαιοσύνη και τον σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Επίμετρο

Τις εξελίξεις στα ζητήματα της μετανάστευσης στην Ελλάδα μετά το 2013 καθορίζει, κυρίως, η διόγκωση του προσφυγικού ρεύματος από τη Συρία. Ταυτόχρονα, η ανάληψη της κυβερνητικής εξουσίας από την Αριστερά είναι φυσικό να δημιουργεί εύλογες προσδοκίες για μια ριζικά διαφορετική πολιτική σε αυτά τα ζητήματα.

Τα πρώτα δείγματα γραφής είναι αναμφίβολα θετικά. Σε συμβολικό – αλλά και λειτουργικό – επίπεδο, η νέα κυβέρνηση περιλαμβάνει για πρώτη φορά αναπληρωτή υπουργό με αποκλειστική αρμοδιότητα τη μετανάστευση, και μάλιστα η επιλογή του συγκεκριμένου προσώπου έχει σαφώς θετικό και κινηματικό συμβολισμό. Στο ουσιαστικό επίπεδο, η νέα κυβέρνηση πολύ γρήγορα έθεσε τέλος στο απαράδεκτο καθεστώς της επ’ αόριστον (ακόμα και πέραν του δεκαοχταμήνου) διοικητικής κράτησης των αλλοδαπών «χωρίς χαρτιά». Σε θετική κατεύθυνση κινήθηκε και η πρωτοβουλία του Υπουργείου Δικαιοσύνης να τροποποιήσει τη διάταξη του Ποινικού Κώδικα που ρυθμίζει την κράτηση των υπό δικαστική απέλαση αλλοδαπών, θέτοντας τέλος στο απαράδεκτο καθεστώς της μακροχρόνιας κράτησής τους χωρίς προοπτική εκτέλεσης της απέλασης.¹⁰⁸

Σε ένα ασφυκτικό περιβάλλον, που σίγουρα υπερπροσδιορίζεται από μια εξαιρετικά κρίσιμη οικονομική συγκυρία, η κυβέρνηση προσπαθεί να σχεδιάσει ένα πλαίσιο αντιμετώπισης του μεταναστευτικού και προσφυγικού ζητήματος, δίνοντας έμφαση όχι στην καταστολή, αλλά στη δημιουργία Κέντρων Πρώτης Υποδοχής και στην αποκέντρωση της κατανομής του αυξημένου προσφυγικού πληθυσμού σε όλη τη χώρα.

108 Το νέο άρθρο 74 του Ποινικού Κώδικα, όπως τροποποιήθηκε με τον Ν. 4322/2015.

Τέλος, την ώρα που γράφονται αυτές οι γραμμές, η κυβέρνηση έχει ήδη δημοσιοποιήσει προς διαβούλευση το σχέδιο νόμου για την ιθαγένεια της δεύτερης γενιάς, που περιέχει επίσης σημαντικές και αναγκαίες αλλαγές στον υπάρχοντα Μεταναστευτικό Κώδικα, στην κατεύθυνση της διευκόλυνσης της κοινωνικής ένταξης του νόμιμου μεταναστευτικού πληθυσμού. Το νομοσχέδιο αυτό είναι παραπάνω από ευπρόσδεκτο, καθώς έρχεται να θεραπεύσει μια μεγάλη κοινωνική και πολιτική εκκρεμότητα στη χώρα μας.

Οι προθέσεις είναι αναμφισβήτητα καλές, ωστόσο η νέα κυβέρνηση δεν θα κριθεί από αυτές αλλά με βάση το αποτέλεσμα της παρέμβασής της στα ζητήματα του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των αλλοδαπών (με ή χωρίς χαρτιά) και της κοινωνικής ένταξης του νόμιμου πληθυσμού. Τα όρια όμως, καθώς και το αποτέλεσμα της κυβερνητικής παρέμβασης επηρεάζονται, χωρίς αμφιβολία, τόσο από το οξύ οικονομικό πρόβλημα της χώρας που περιορίζει τη δυνατότητα επένδυσης σε υποδομές όσο και από την ανάγκη να λυθούν τα άμεσα προβλήματα (στέγης, σίτισης, περίθαλψης κλπ.), τα οποία δημιουργεί το αυξανόμενο προσφυγικό ρεύμα.

Το παράδοξο, εν προκειμένω, είναι ότι τα πολιτικά προβλήματα δεν προέρχονται κυρίως (όπως ίσως θα περίμενε κανείς) από τον κυβερνητικό εταίρο, το κόμμα των Ανεξάρτητων Ελλήνων, αλλά από τη στάση της αντιπολίτευσης (και ασφαλώς δεν μας απασχολεί εδώ η ακροδεξιά, αλλά η δεξιά και η κεντροαριστερή αντιπολίτευση), καθώς με περισσό λαϊκισμό, σύσσωμη, έσπευσε να γνωμοδοτήσει ότι η πιο ανθρώπινη αντιμετώπιση (ακόμα και των προσφύγων!) αποτελεί την αιτία για την αύξηση των αφίξεων στην Ελλάδα.¹⁰⁹ Δυστυχώς, η ρητορική αυτή δεν αποτελεί ελληνική «ιδιαιτερότητα». Εντάσσεται σε μια γενικότερη κατεύθυνση στρατιωτικοποίησης των ευρωπαϊκών συνόρων, όπου, κατά την κυνική ομολογία διάφορων ευρωπαϊών αξιωματούχων, ακόμα και η διάσωση στη θάλασσα αποτελεί «πόλο έλξης» μεταναστών και προσφύγων.¹¹⁰

109 Ευάγγελος Βενιζέλος, συνέντευξη στην τηλεόραση του Alpha, 19.4.2015 (goo.gl/KRGy8g). Άγγελος Συρίγος, «Οκτώ απαντήσεις για τη μετανάστευση», εφ. *Η Καθημερινή*, 26.4.2015 (goo.gl/Wd1lnp).

110 Αναφερόμαστε στο περίφημο «pull factor». Βλ., ενδεικτικά, το ρεπορτάζ του Allan Travis, στην εφ. *The Guardian* για τη σχετική συζήτηση στο βρετανικό υπουργικό συμβούλιο, 22.4.2015 (goo.gl/Υp9Nbk).

Το πρόσφατο δυστύχημα στα ανοιχτά της Λιβύης που είχε ως αποτέλεσμα τον θάνατο περίπου 800 ανθρώπων, τα συνεχιζόμενα ναυάγια και οι θάνατοι στη Μεσόγειο, όπως ήταν φυσικό, έχουν κινητοποιήσει την ευρωπαϊκή κοινή γνώμη. Το πρώτο δείγμα ωστόσο της πολιτικής της ΕΕ, μετά την τραγωδία, το οποίο αποτυπώθηκε στα 10 σημεία του Σχεδίου Δράσης, που εισηγήθηκε ο Επίτροπος Μετανάστευσης Δημήτρης Αβραμόπουλος (20.4.2015),¹¹¹ δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στον πόλεμο απέναντι στους διακινητές, και λιγότερο στην προσπάθεια να αντιμετωπιστούν οι αιτίες που τροφοδοτούν το προσφυγικό ρεύμα. Οι πρόσφατες σκέψεις για στρατιωτικές επιχειρήσεις πλησίον ή και εντός των χωρικών υδάτων της Λιβύης, στο πλαίσιο της ανάσχεσης της διακίνησης μεταναστών, εντείνουν αυτές τις ανησυχίες. Εξάλλου, δεν είναι δύσκολο να διακρίνει κανείς τη δυσμενή επίδραση των έως σήμερα διεθνών επεμβάσεων στην κατάσταση χωρών όπως η Συρία και η Λιβύη, που σήμερα κυρίως τροφοδοτούν το προσφυγικό ρεύμα.

Έτσι, παρά την όποια ικανοποίηση μπορεί να αισθανθεί κανείς για την πρόσφατη ανακοίνωση ενεργοποίησης των μηχανισμών αλληλεγγύης μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ (η οποία αντανάκλαται σε συγκεκριμένα μέτρα, τα οποία περιλαμβάνονται στην Ευρωπαϊκή Ατζέντα για τη Μετανάστευση που δημοσιοποιήθηκε στις 13.5.2015),¹¹² γεγονός παραμένει ότι η ευρωπαϊκή πολιτική για τη μετανάστευση παραμένει πιστή στη λογική της αποτροπής και της στρατιωτικοποίησης των συνόρων της ΕΕ.

Όπως έχει εύστοχα παρατηρηθεί, ένα μικρό κράτος όπως η Ελλάδα δεν διαθέτει την πολιτική ισχύ να αλλάξει τους συσχετισμούς στο μεταναστευτικό. Έχει λοιπόν δύο επιλογές: είτε την ταύτιση του με την ατζέντα των Βρυξελλών, με (πιθανό) αντάλλαγμα την εξασφάλιση χρηματοδότησης για τη διαχείριση της θέσης του ως «σημείου εισόδου» είτε την απόπειρα συνολικής αλλαγής παραδείγματος και την ανάδειξη μιας πολιτικής αποσυνδεδεμένης από το δόγμα της ασφάλειας.¹¹³

111 Βλ. goo.gl/liMJgw.

112 Βλ. goo.gl/XLCq7F.

113 Αποστόλης Φωτιάδης, *Έμποροι των συνόρων. Η νέα ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική επιτήρησης*, Ποταμός, Αθήνα 2015, σ. 59.

Σε αυτό το δύσκολο πλαίσιο, η ελληνική κυβέρνηση έχει σημασία να διαμορφώσει μια διακριτή πολιτική. Χωρίς να διαρρηγγύνει το κοινό πλαίσιο με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες (ιδίως στην παρούσα συγκυρία), μπορεί να αποτελέσει σημείο αναφοράς των προοδευτικών ανθρώπων και των αντιρατσιστικών κινημάτων σε όλη την Ευρώπη, υπερασπιζόμενη –πρωτίστως στο έδαφος όπου ασκεί την εξουσία της, δηλαδή στο εσωτερικό της χώρας– τον σεβασμό των διεθνών κανόνων προστασίας των προσφύγων, αλλά και εν γένει τα ανθρώπινα δικαιώματα. Και αυτό δεν θα είναι καθόλου αμελητέο.

Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΕΝΤΕΚΑ ΜΥΘΟΙ ΚΑΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΕΣ ΑΛΗΘΕΙΕΣ

Έκδοση του Ιδρύματος Ρόζα Λούξεμπουργκ,
Παράρτημα Ελλάδας

Συγγραφείς: Βασίλης Παπαστεργίου, Ελένη Τάκου

Υπεύθυνη σύνταξης: Ιωάννα Μείτάνη

Διόρθωση: Στρατής Μπουρνάζος

Σελιδοποίηση, εξώφυλλο: Χριστίνα Μαχαίρα - Γραφικές Τέχνες *Μυρίκη*

Εκτύπωση: ΚΕΘΕΑ ΣΧΗΜΑ & ΧΡΩΜΑ

Πρώτη έκδοση: Αθήνα/Βρυξέλλες, Δεκέμβριος 2013

Δεύτερη αναθεωρημένη και εμπλουτισμένη έκδοση: Αθήνα, Ιούνιος 2015

Η παρούσα έκδοση διατίθεται δωρεάν.

Το κείμενο είναι επίσης διαθέσιμο στο Διαδίκτυο: <http://rosalux.gr/publications>

Για αντίτυπα, επικοινωνήστε με το Παράρτημα Ελλάδας:

Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ

Παράρτημα Ελλάδας

Καλλιδρομίου 17, 10680 Αθήνα

τηλ.: 210 3613769

www.rosalux.gr

 [facebook.com/RosaLuxgr](https://www.facebook.com/RosaLuxgr)

 [@Rosaluxgr](https://twitter.com/Rosaluxgr)

Η έκδοση πραγματοποιήθηκε με πόρους
του γερμανικού Υπουργείου Εξωτερικών

Από το Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ κυκλοφορούν ακόμη στα ελληνικά:

Δημήτρης Ψαρράς,
*Η Χρυσή Αυγή
μπροστά στη
δικαιοσύνη*

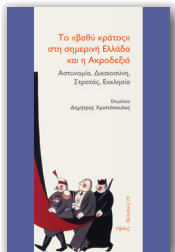
Κλάους Ντέρε,
*Το γερμανικό
εργασιακό θαύμα
– μοντέλο για την
Ευρώπη;*

John Hilary,
*Διατλαντική Εταιρική
Σχέση Εμπορίου
και Επενδύσεων
(ΤΤΙΡ). Χάρτα
απορρύθμισης,
επίθεση στην
εργασία, κατάλυση
της δημοκρατίας.
Νέα, ανανεωμένη
έκδοση 2015*

Σύντομα θα κυκλοφορήσει νέα, ανανεωμένη έκδοση της μπροσούρας του Stephan Kaufmann, Όλα όσα θέλατε να μάθετε για τις ελληνογερμανικές σχέσεις στην κρίση αλλά δεν τολμάνε να σας πουν. Δημοφιλείς πλάνες για την κρίση χρέους.

Όλα τα παραπάνω βιβλιαράκια είναι διαθέσιμα online: rosalux.gr/publications. Για αντίτυπα, επικοινωνήστε με το Παράρτημα Ελλάδας, Καλλιδρομίου 17, 10680 Αθήνα, Τ.: 210 3613769

Σε συνεργασία με τις εκδόσεις νήσος διατίθεται στα βιβλιοπωλεία η έρευνα Το «βαθύ κράτος» στη σημερινή Ελλάδα και η Ακροδεξιά. Αστυνομία, Δικαιοσύνη, Στρατός, Εκκλησία, επιμ. Δημήτρης Χριστόπουλος, κείμενα: Δημήτρης Κουσουρής, Δημοσθένης Παπαδάτος-Αναγνωστόπουλος, Κλειώ Παπαπαντολέων, Αλέξανδρος Σακελλαρίου.

Είναι πάρα πολλοί οι μετανάστες που ζουν στην Ελλάδα; Είναι όλοι τους «λαθρομετανάστες»; Λειτουργεί σαν μαγνήτης ο νόμος για την ιθαγένεια; Οι ξένοι, ενώ τους μεταχειριζόμαστε με τον καλύτερο τρόπο, αποτελούν «υγειονομική βόμβα», μας παίρνουν τις δουλειές, απειλούν τη ζωή και την περιουσία μας; Οι Αλβανοί έχουν ενσωματωθεί, αλλά οι Πακιστανοί είναι κάτι διαφορετικό; Η ρατσιστική βία περιορίζεται σε μεμονωμένα περιστατικά; Οι δικοί μας παππούδες μετανάστευαν νόμιμα;

Αυτά και πολλά άλλα, με τη μορφή όμως καταφάσεων και όχι ερωτήσεων, τα έχουμε ακούσει πολλές φορές. Ωστόσο, τα παραπάνω στερεότυπα αποδεικνύονται όχι μόνο επικίνδυνα (καθώς συχνά συνδέονται με ακροδεξιές λογικές), αλλά και σαθρά. Διαλέξαμε, λοιπόν, έντεκα από τους πιο διαδεδομένους μύθους σχετικά με τη μετανάστευση στην Ελλάδα. Αξιοποιώντας στοιχεία και μελέτες, δείχνουμε ποια είναι η πραγματικότητα, ενώ, στο τέλος, σκιαγραφούμε βασικά σημεία μιας δίκαιης και ρεαλιστικής πολιτικής, δηλαδή μιας αριστερής πολιτικής.

Η παρούσα, ανανεωμένη έκδοση κυκλοφορεί σε μια συγκυρία όπου το προσφυγικό κύμα προς την Ευρώπη (κυρίως λόγω των εξελίξεων στη Συρία και τη Βόρεια Αφρική) διογκώνεται, αλλά και η άνοδος στην εξουσία της νέας ελληνικής κυβέρνησης, με κορμό τον ΣΥΡΙΖΑ, δημιουργεί αυξημένες προσδοκίες για μια διαφορετική αντιμετώπιση του μεταναστευτικού και προσφυγικού ζητήματος. Ο δρόμος είναι δύσκολος, αλλά τα δείγματα γραφής της κυβέρνησης, με πιο πρόσφατο το νομοσχέδιο για την ιθαγένεια της «δεύτερης γενιάς», είναι σίγουρα ελπιδοφόρα.